

Aposel Pol bung xailong tela mala na Kristo Lipuxindi duwa long sabangga Rom. Tauxu xailongga li ba, Rom

Namua Pol Bung Mala Na Romdi

Pol bung xailongina li mana namuadi bagudi li: 1. Bung bu Romdi daxabia bagula ma ranguadi, xaung bagula ila rangua lipuadi daxabia Yesu te duwa numanuma Spen bu baxanga ulek xaiyua nadi. 2. Aposel tela ila Rom teguyu, binabu Romdi daxap Aposel tubatubaingadinga teguyu. Binabu bo ba tubatubadi bu daxabia Yesu daxanganoa maringing sibuna. 3. Bo ba baxanga nadi daxanga mana Yudadi xaung Yuda Teguamdi duwa xauna maluxu'm Urana Yonggaxinoa.

Pol bung xailongga li bungina wa Korin kimbo Senkria. Pol bo ba ila Rom, ne tuxu Korindi Masedoniadi haulingadinga dimogu mana Yerusalem haxugindi, binabu xabia ba ing sibuna sanga ba ila Rom sap te. Baing ina naga, bung xailongga li bu haruangananoa ila ranguadi sap. Bung xailongga li bila niani AD 57.

Haruanga Tuandi

- Haruanga mugamugangam (1:1-7)
- Haruanga bo ba ila Rom (1:8-15)
- Haruanga namua: Urana libudi dimaring (1:16-17)

- Lipu tela maring te, lipu kubolu dianamdi ding ganiding (1:18-3:20)
- Lipu hatuminga haringinamdi disok maringina baru (3:21-5:21)
- Lipudi disauya kubolu diana saing disok maringina baru (*Hataina 6-8*)
- Yuda longgalo dahatum haringina mana Yesu te, binabu baraxinta bagula sok manadi (*Hataina 9-11*)
- Lipu hatuminga haringinamdi dituxu kubolu maringina (12:1-15:13)
- Haruanga kimuam (15:14-16:27)

Haruanga Mugamugangam

¹ Nga Pol, nga Kristo Yesu lipuxing oxatanam tela. Urana wagi nga ba ngasok aposel tela, saing mogu nga bu ngabaxanga ulek xaiyua ma rangua. ² Mana buningadi Urana lipuxing suxunguxunguamdi dibungdi mari Xuang Maringinina, Urana hau haruangua ba ulek xaiya ba bagula sok. ³ Ulek xaiya ba harua mana Garanoa. Mana rubing lipuama, Xaitamoxi Debit bakbaging tela, ⁴ saing mana rubina mana Urana, Urana hatanga haringina ba ing sibuna Garanoa, bungina iti mesa muli mana matiyua. Ina Yesu Kristo, Toxoratamona kiria. ⁵ Ina naga atin dimoti mam xaung moguam ba am gasok aposeldi, bu am gawagi lipudi mana Yuda Teguan bakbak longgalo ba diti yanoa, xaung disu mana haruanganoa namua na dahatum haringina. ⁶ Ang Romdi xauna awa rangua lipuadi daxap wagingua ba awa Yesu Kristo lipuxindi.

⁷ Ngasina xailongga li mala nang Rom longgalo lipu gaxarea Urana murung sibuna mang xaung wagiang ba awa lipuxindi.

Ngasabu ba Urana Tibura xaung Toxoratamona Yesu Kristo tang atiding dimoti mang xaung ba tang dilibu gamoimdi duwa mosiu.

Pol Bo Ba Bagu Romdi

⁸ Muga bing, mana Yesu Kristo yanoa ngabo ba ngaharua xai sibuna mala rangua Urana ngayua mang ang longgalo. Namua na hatumingaim haringing naxuyanganoa sup mala mana long longgalo. ⁹ Hatumingagua murung sibuna ba ngatuxu Urana oxatanoa mana ngabaxanga ulek xaiyua mana Garanoa. Baing Urana ing sibuna xabia ba maxung sibuna bungingbunginalo ngahatumiang muli ¹⁰ mana sabungagu longgalo. Baing ngaxusunga Urana nabu muruna ba hatata ngama lobu ranguang, bing hamaringia daxangua. Namua na ngatuba susu.

¹¹ Nga murugu buk ba ngabaguang bu ngahauliang ba axap Urana Aningong yahangang tela bu haringiang. ¹² Hatumingagua bila li: Ngabo ba taharingia kira hatumingara haringindi—angiadi dahauli ngayua xaung ngayua hauli angiadi. ¹³ Riagu hatuminga haringinam mana, bunging xumana ngahau hatumingua ba ngama ranguang. Maxung sibuna ngabo ba axabia alaba. Ne axamandi disoxauti nga laing hatata. Ngabo ba ngama bu oxatagua aningona liwe mang bila aningona liwe mana Yuda Teguan teladi.

14 Urana sina oxatua nanga, binabu ngahaxi ba ngahauli Grikdi xaung Grik Tegumdi,* xaung lipu xabiangamdi xaung lipu kakahandi. 15 Namua naga ngahaxi ba ngabaxanga ulek xaiyua nang lipuadi awa Rom xauna.

Ulek Xaiya Bing Urana Haringinganoa

16 Memeyagu mana ulek xaiya li te. Namua na ina Urana haringinganoa mana xap muli lipu gaxarea dahatum haringina: muga Yudadi,† saing Yuda Tegumdi xauna. 17 Namua na ulek xaiya li hatanga daxangua mana Urana uxu kira ba maringina. Tasok maringina namua na tahatum haringina ing ganina. Daxanga tela te. Bila waleu sibuna dibung Urana haruanganoa Xuania ba: “Lipu maringindi bagula duwa bung-ingbunginalo namua na dahatum haringina.”☆

Urana Atin Disala Mana Lipu Maringing Tegumdi

18 Haruanga ba axamang sabanga, namua na Urana hatanga ating salianoa masok long xaiya ri ma mana lipu kubolu dianamdi duwa hawa mana te. Mana kuboluding diandi disoxauti haruanga maxunama. 19 Axamang longgalo sanga ba daxabia mana Urana ba, ding duwa sabasabia, namua na Urana ing sibuna

---

* **1:14** Grikdi xaung Grik Tegumdi—Grikdi bing lipuadi daxabia Grik xuana xaung kuboludinga, ne Grik Tegumdi bing daxabia te. † **1:16** muga Yudadi—Yesu Yuda tela, saing sok mana Yuda bakbaginoa. Baing baxanga ulek xaiyua muga na bakbagindi duwa titinia. Kimuya dibaxanga ulek xaiyua na lipu longgalo duwa mana titi longgalo. ☆ **1:17** Habakak (Habakuk) 2:4

hatangadi rangrang sibuna nadi. ²⁰ Namua na ungguti mana axamandi sogingadinga laing hatata, lipudi dibagu rangrang Urana rimang babundi mana axadi tongtongiadi. Mana daxanga naga lipudi sanga ba daxabia Urana kubolung teladi duwa hisangia—kuboluadi na bila kubolung haringinga subingang teguama xaung Urana ing sibuna Urana, xan tela mana axadi tongtongiadi. Bila balau, binabu sanga ba dahaxuya haruanga duwa mana te.

²¹ Maxuna, daxabia Urana, ne disina yaya sabanga na bila ina Urana te, xaung daharua xai sibuna na te. Tegu. Dahasuxi mana Urana, hatumingadingdi dilaba saing dirabang. ²² Dahasua ba ding lipu xabiangamdi, ne disok bila kakahadi. ²³ Dunia Urana wa bungingbunginalo ralanoa, dita babudi daxap yabanoa. Babuadi ba bagungadinga bila lipudi duwa gamoita xaung mangdi xaung asaxadi xaung axamandi disaga mua titia.

²⁴ Binabu Urana yungadi ba dilibu kubolu diang baruamtadi murungadinga xaidi ba dilibudi. Baing ina naga, dilibu kubolu daxangam musunamdi rangua ding, saing disina memeya na sanggadingdi bila ba. ²⁵ Dunia Urana haruanggung maxunama, dita haruanga languangama xap yabanoa. Binabu disabu mana axadi Urana tongtongiadi xaung duwaxata hawa manadi. Ning Urana Tongtongiangama, diti yanoa duwaxata hawa mana te. Ne maring ba xap yaya sabanga bungingbunginalo! Maxung sibuna.

²⁶ Namua naga Urana yungadi mala mana kuboluding memeyamdi muruding manadi. Hainidingdi xauna diyunga kubolu yaungam maringina, saing dilibu kubolu musunamdi rangua haingdi. ²⁷ Bila balau lupdi xauna diyunga kubolu yaungam maringina, saing hatumingadingdi dimesa buk ba dilibu kubolu musunamdi rangua lupdi. Dilibu kubolu memeyamdi rangua lup teladi. Mana namua ba, daxap hakhaxuyanga diana mading ba, maringina mana kuboludingdi.

²⁸ Baing dahatum ba xabianga mana Urana axamang olang, binabu diyunga. Binabu Urana yungadi ba hatumingading kakahandi dituxudi daxaidi ba dilibu kubolu maringing teguam xangxana. ²⁹ Hatumingadingdi dibaxagi mana kubolu xangxana bila li: kubolu maringing teguam longgalo, kubolu diandi, kubolu bagulingamdi, xaung kubolu hanggalangiamdi. Dibaxagi mana kubolu xawangamdi, kubolu ungingamdi, kubolu hakhaxingamdi, kubolu murakkamdi, xaung gamodingdi didoa. Daharungia lipudi, ³⁰ dahanggalangia lipudi yadingdi, hauxading sibuna mana Urana, ditatua lipudi, diti ding sibuding yadingdi, xaung dahasua. Daxap kubolu diang haundi masok. Disu mana badingtibudingdi haruangadingdi te. ³¹ Hatumingadingdi diraxap, disu mana haruanga dahau te, muruding sibuna mana bakbagingdi te, dilibu kubolu usingangam na lipu teladi te. ³² Daxabia Urana haruangang maringina mana lipu gaxarea dilibu axadi na bila ba bing dimati, ning dilibulibudiyu. Ne

dilibulibudi ing ganina te, dinai lipu teladi ba dilibudi xauna.

2

Urana Suxuyangang Maringina

¹ Binabu ung gaxarea usu haruanga na lipuadi na bila ba, ung haxuyangam te. Namua na bungina usu haruanga na tela bing usu haruanga naung xauna. Namua na ung lipu haruanga sulinganam ba ulibu kuboluadi na bila ba xauna.

² Taxabia xai, Urana suxuya maringina bungina harua ba bagula haxuya na lipuadi ba mana kuboluding diandi. ³ Usu haruanga na adi dilibu kuboluadi na bila ba, ne ung sibum ulibu kubolu taininau bila dilibu. Ung lipu titiam uhatum to: Sanga mana udali Urana suxuyanganoa?

⁴ Baruta? Urana libu kubolu xai buk maung, saing ragung bunging maxaxaya, saing haxuya kubolum diandi naung sap te. Kubolu xaiya ba Urana libu, bola ubagu bila axamang olang? Urana bo ba kubolunoa xaiung ba uxugia hatumingama. Bola uxabia te?

⁵ Ne tegu. Dudum xaung hatumingama ribaina mana uxugia hatumingama, binabu mana kuboluma utagia Urana ating salianoa maung laing xaidapka Urana atin salianama, bungina bagula hatanga suxuyangang maringina masok.

⁶ Urana “bagula haxuya lipu taining taining kuboludingdi sanga mana kuboluadi dilibudi.”✧

⁷ Teladi dahaxi ba dilibu kubolu xaidi, disai daxanga ba dibagu Urana ralanoa, daxap yaya

---

✧ **2:6** Olaidi (Buk Song) 62:12; Runginga Xai (Sindaun) 24:12

xai sibuna rangua, xaung duwa bungingbung-inalo. Urana bagula sina walinga subingang teguama nadi. ⁸ Ne teladi dibagu mading ing ganina saing hauxading mana daxap haruanga maxunama saing disu mana kubolu maringing teguama. Bagula Urana atin disala manadi saing gamiadi haringina. ⁹ Mauxangang sabangadi xaung salak sabanga bagula daxap lipu longgalo dilibu kubolu diandi: muga Yudadi, saing Yuda Teguamdi xauna. ¹⁰ Ne Urana bagula hatanga ralanoa xaung sina yaya xai sibuna xaung gamogamu mosiama na lipu longgalo dilibu kubolu xaidi: muga Yudadi, saing Yuda Teguamdi xauna. ¹¹ Namua na Urana libu hasusu mana lipu longgalo.

¹² Bila li. Yuda Teguamdi bagula dahanggalang mana kuboluding diandi, heku doxola mana hanaunaunga Urana sina na Moses. Ne Yudadi, ding dituxu hanaunaunga ba, Urana bagula suxuyadi hanaunaungia bungina disu mana te. ¹³ Namua na adi dilungu hanaunaungua olang, ding duwa maringina Urana maxania te. Tegu. Adi disu mana hanaunaungua ding ganiding bagula Urana uxudi ba dimaring. ¹⁴ Maxuna, Yuda Teguamdi doxola mana hanaunaungua, ne bungina hatumingadingdi daxaidi ba disu mana kubolu hanaunaungamdi, bing hatumingadinga ba sok bila hanaunaungadinga. ¹⁵ Dahatanga ba Urana bung hanaunaunga haruanganoa hatumingadingia, namua na hatumingadingdi disudi mana kuboluding diandi kimbo duxunumia ba dilibu xai bungina dilibu kubolu xaidi.

16 Xaidapka Urana ta lipudi haruangia, bagula suxuyadi mana hatumingading hisangamdi. Baing mogu Kristo Yesu ba tuxu oxata ba bila ulek xaiya ngabaxanga harua ba.

Yudadi Xaung Hanaunaungua

17 Tauna, hatata haruangagua ila ranguang lipu gaxarea auxuang ba Yudadi. Uha-gaxa ba Urana bagula xapkung muli namua na utuxu hanaunaungua. Uitiung ba ung Urana inia. 18 Ung guxabia Urana murunganoa. Uxabia kubolu maringing sibundi namua na oxop tubatubaingua mana hanaunaungua. 19 Hatumingama haring ba ung sanga ba uxai lipu maxa haxatiandi Urana daxangania, sanga ba uwa bila nagung mana lipudi duwa labiania. 20 Bila balau uhagaxa ba ung sanga mana utubatuba lipu kakahandi xaung utubatuba gara kaxukandi mana Urana daxanganoa. Namua na hatumingama haring ba mana Urana hanaunaunganoa oxop xabianga xaung haruanga maxunama namuxinoa masup. 21 Tauna, ung gutubatuba lipu teladi, ne baruta utubatubaung te? Ubaxanga ba ubili lipudi ba labu dahanaiu tai, ne bola ung sibum uhanai? 22 Ubaxanga ba ubili lipudi ba labu dahaxa mauli rangua yaungamdiu tai, ne bola ung sibum uhaxa mauli rangua yaungamdi? Hauxam sibuna mana urana languangam babundi, ne bola uhanai numading sabungamdi? 23 Uitiung saing uharua ba, “Ngatuxu Urana hanaunaunganoa.” Ne udali hanaunaunga ba. Baing ina naga, uhanggalangia Urana yanoa bila ba. 24 Dibung

Xuania mana kubolua ba bila li: “Yuda Tegumdi daharungia Urana yanoa, namua bing ang ba.”✧

²⁵ Kubolua duxuxu sanggama bagula hauli-ung nabu usu mana hanaunaungua. Ning nabu udali hanaunaungua bing heku duxuxu sanggama, uwa bila lipu tela duxuxu sangganao te. ²⁶ Baing ina naga, nabu lipu sangga xuxungang teguama su maringina mana hanau-naungua, bing Urana maxania bagula wa bila lipu sangga xuxunganam tela. ²⁷ Maxuna, Yuda Tegum sangga xuxungang tegumdi gaxarea disu mana Urana hanaunaunganao bagula disu haruanga nang Yuda sangga xuxunganamdi gaxarea atuxu Urana hanaunaunganao ne asu mana te.

²⁸ Namua na lipu gaxarea wa Yuda tela sabasabia ing ganina, bing Yuda sibung tela te. Xauna, kubolu xuxu sangga axamang sabasabam dilibu mana sangga ing ganina te. ²⁹ Tegu. Lipu gaxarea wa Yuda lunia, ina Yuda sibuna. Xauna, lipu gaxarea hatuminganao Urana Aningonoa xuxu, ina lipu xuxunga sibunama. Sok mana Urana Aningong oxatanoa, sok mana hanau-naunga oxatanoa te. Lipua na bila ba, xap yaya sabanga rangua lipudi te, xap rangua Urana.

3

Urana Su Mana Haruunganao

¹ Nabu bila balau, bing lipu tela Yudam haulina baru? Lipu sangga xuxunganama haulina baru?

✧ **2:24** Aisaya (Aisaia) 52:5; Esekiel 36:22

² Si, haulina xai sibuna! Muga bing: Urana moguam Yudadi ba am gawasa mana Xuanoa.

³ Maxuna, teladi diyunga haruangua dahau ba disu mana haruangoa ba. Ne baruta? Nabu diyunga haruangadinga, bola alali libu haruanga Urana hau ba xung mari? ⁴ Tegu sibuna! Heku lipu longgalo duwa lipu languangamdi, Urana taininau bungingbunginalo su mana haruangua hau ba. Bila Xaitamoxi Debit bung haruangoa harua mana Urana ba:

“Binabu haruanga usu ba, lipudi dibagu ba maxuna,
saing bungina ditaung haruangua mana suxuyangamdi, bagula udalidi.”[✧]

⁵ Ne lipu titiamdi hatumingadinga bila li: Dahakhaxi ba, “Kubolura diandi dahauli Urana namua na dahatanga rangrang ba kubolundi dimaring, binabu maring te ba sina salaga nakira.” Bola haruanga bila ba maring? ⁶ Tegu sibuna! Nabu Urana bungingbunginalo su mana kubolu maringin te bila ba, bing sanga ba suxuya lipu longgalo kuboludingdi baru? ⁷ Ne lipu titiam tela sanga ba hakhaxi ba, “Nabu haruangagu languangama libu Urana haruangang maxunama tubu, saing alali libu lipudi diti Urana yanoa sabanga, bing baruta Urana sina salaga nanga bila nga lipu kubolu dianam?” ⁸ Haruanga olangga li bila haruanga olang tela ba, “Tauna, talibu kubolu diandi bu kubolu xaidi bila lipudi diti Urana yanoa bagula sok!” Lipu teladi

[✧] 3:4 Olaidi (Buk Song) 51:4

daharungiam olang bungina dilangua ba am gatubatuba bila ba. Maring ba daxap Urana suxuyangang salakkama.

Lipu Tela Maring Te

⁹ Binabu taharua baru? Sanga ba taharua ba am Yudadi am gadali bakbak teladi? Tegu sibuna! Tahatanga masup ba lipu longgalo, am Yudadi xaung Yuda Tegumdi ba, tawa hawa mana kubolu diana. ¹⁰ Bila Urana Xuanoa harua ba:

“Lipu tela maring te. Tegu sibuna.

¹¹ Tela xabianganua xai te,
tela sai mana Urana te.

¹² Lipu longgalo diyamu Urana,
ding longgalo taininau, ding diang sibundi,
tela libu kubolu xai te,
tegu sibuna.”✧

¹³ “Suxunguding haruangadingdi dibuya bila gobagoba xaxaina,
manadingdi dituxu murakdi.”✧

“Suxungudingdi daharua xaung haruanga hanggalangia lipudi bila moxa diang baxina.”✧

¹⁴ “Suxungudingdi dibaxagi mana guxam diandi xaung harungiangua.”✧

¹⁵ “Diluki sap ba dung lipudi mati,

¹⁶ long baruamta dila mana, dahanggalangia axamandi saing mauxangandi disok la ba,

¹⁷ daxabia daxanga gamogamu mosiama te.”✧

✧ **3:12** Olaidi (Buk Song) 14:1-3, 53:1-3; Lipu Xabiangam (Saveman) 7:20 ✧ **3:13** Olaidi (Buk Song) 5:9 ✧ **3:13** Olaidi (Buk Song) 140:3 ✧ **3:14** Olaidi (Buk Song) 10:7 ✧ **3:17** Aisaya (Aisaia) 59:7-8

18 “Dimaxuwa monga mana Urana te, tegu sibuna.”☆

19 Ne taxabia ba haruanga baruamta hanau-naungua harua mana ba, harua na lipu gaxarea duwa hawa mana hanaunaunga ba. Bila balau bu lipu longgalo dimumguti, sanga ba dahaxuya haruanga tela te, xaung bu hatanga ba lipu titiam longgalo mauxangading Urana maxania. 20 Baing ina naga, lipu tela sanga ba sok maringina Urana maxania mana kubolua su mana hanaunaungua te. Tegu. Hanaunaungua hatanga nakira rangrang ba talibu kubolu diandi ing ganina.

Lipu Hatuminga Haringinam Bing Maring

21 Ning hatata Urana hatanga daxanganoa mana tasok maringina maxania sok sabasabia ba. Halianga mana hanaunaungua. Ne daxanga ba Moses bung mana bungina bung hanaunaungadi Urana sinadi na, xaung Urana lipuxing suxunguxunguamdi dibung mana xauna. 22 Tasok maringina Urana maxania bungina tahatum haringina mana Yesu Kristo. Urana tongtongia daxanga tela mana Yudadi xaung tela mana Yuda Teguanamdi te. Lipu longgalo disu mana daxanga taininau ing ganina. 23 Namua na lipu longgalo dilibu kubolu diandi. Ding longgalo diraxap mana axamang xai sibundi duwa Urana ralania. 24 Ne Urana atin dimoti makira saing mana kuboluna ba uxu kira ba maringina. Yahanga ba sina olang nakira. Libu bila ba mana

---

☆ 3:18 Olaidi (Buk Song) 36:1

Kristo Yesu oxatanoa bungina luba kubolura diandi sangua kira. ²⁵ Urana ta Kristo masok ba wa hananianga ba gim kubolura diandi bungina sibinoa ri saing mati. Sisia kuboluradi namua na tahatum haringina mana Kristo oxatanoa. Bo ba hatanga ba kubolunoa maring, namua na muga mana Kristo ma, sina salaga na lipu kubolu dianam longgalo te. Binabu bagu bila kubolunoa maring te. Ning bagu halianga mana kuboluding diandi, namua na kubolunoa mosiu. ²⁶ Libu bila ba bu hatata hatanga kira ba kubolunoa maring, namua na ing sibuna maringina xaung suxuya maringina, saing uxu lipu kubolu dianamdi ba dimaring maxania bungina dahatum haringina mana Yesu.

²⁷ Binabu tahasua baru? Tegu. Nabu tasu mana hanaunaungua, bing baruta sanga ba tahasua te? Namua bing talibu axamang tela ba tasok maringina Urana maxania te, ne tasok maringina namua na tahatum haringina. ²⁸ Namua na taxabia ba lipudi disok maringina Urana maxania mana dahatum haringina. Disok maringina mana kubolua disu mana hanaunaungua te. ²⁹ Baruta? Bola Urana Yudadi dingia ing ganina? Tegu. Ina Urana Yuda Teguamdi dingia xauna. ³⁰ Namua na Urana taininau ing ganina, saing bagula uxu lipu sangga xuxunganamdi ba dimaring namua na dahatum haringina, saing bagula uxu lipu sangga xuxungang teguamdi ba dimaring mana daxanga taininau, namua na dahatum haringina. ³¹ Bila balau, baing nabu kubolua hatuminga haringinama bing daxangua mana lipudi disok maringina Urana maxania,

bing taraxata mana hanaunaungua? Tahitixiya? Tegu sibuna! Talibu hanaunaungua wa haringina.

4

Ebrahim Maring Namua Na Hatum Haringina

¹ Binabu taharua baru mana Ebrahim am Yudadi mugangamama? Xap baru xabianganta mana sok maringina Urana maxania? ² Nabu Urana uxu Ebrahim ba maring mana kubolunoa, bing sanga ba hasua. Ning Urana maxania, tegu. ³ Urana Xuanoa harua baru? Harua ba, “Ebrahim hatum haringina mana Urana, binabu uxu ba lipu maringina.”✧

⁴ Ne, bungina lipu tela waxata, bing giminagi-noa tauxu ba yahangua te. Tegu. Axamana bu haxuya oxatanoa. ⁵ Ning, heku mana lipu tela oxatanoa. Nabu hatum haringina mana Urana, lipua uxu lipu diandi ba dimaring, bing Urana uxu ba maring namua na hatum haringina. ⁶ Xaitamoxi Debit xauna harua bila ba mana Olaidi. Harua mana lipudi oxatadingdi te bu disok maringina Urana maxania, ne Urana uxudi ba dimaring binabu duwa xai. Bung ba:

⁷ “Lipudi Urana yunga kuboluding duduamdi ba, hatumia muli kuboluding diandi te, ding duwa xai.

⁸ Lipua Toxoratamona bagula haxuya kubolung diandi te, ina wa xai.”✧

✧ 4:3 Unggutinga (Stat) 15:6 ✧ 4:8 Olaidi (Buk Song) 32:1-2

⁹ Kubolua Urana libu lipudi duwa xai, axamana mana lipu sangga xuxunganamdi ding ganiding? Kimbo axamana mana lipu sangga xuxungang teguamdi xauna? Menau taharua ba Urana bagu Ebrahim hatum haringina, baing mana namua ba uxu ba maring. ¹⁰ Ahatumia bungina uxu Ebrahim ba maring. Uxu muga mana duxuxu sangganoa, kimbo kimuya? Muga baing! ¹¹ Niani xumana disup, baing duxuxu sangganoa, mogungua hatanga ba Urana uxu ba maring namua na hatum haringina bungina wa lipu sangga xuxunganama teguyu. Baing ina naga, mana lipuadi dahatum haringina ne duwa lipu sangga xuxungang teguamdi, Ebrahim wa bila mugangadinga. Bila balau Urana uxudi ba dimaring xauna. ¹² Baing xauna, mana lipudi duwa lipu sangga xuxunganamdi, xaung dinaxu mana mugangaroa Ebrahim king babung hatuminga haringinamdi ina ruha muga mana wa lipu sangga xuxunganama ba, Ebrahim wa bila mugangadinga xauna.

¹³ Waleu sibuna Urana hau haruangua rangua Ebrahim gabu bakbagindi ba titi longgalo bagula dima rimania. Ning baruta Urana hau haruanga li rangua Ebrahim? Namua na Ebrahim su mana hanaunaungua? Tegu. Namua bing maring, saing Urana uxu bila ba namua na hatum haringina. ¹⁴ Nabu lipuadi disu mana hanaunaungua ding ganiding bagula daxap axadi Urana hau haruangua manadi, bing kubolu hatuminga haringina axamang olang. Baing haruanga Urana hau bagula hanggalang olang. ¹⁵ Namua na hanaunaungua xap Urana

ating salianoa ma. Ahatum to. Long baruamta hanaunaungadi duwa, lipudi didalidi baing.

¹⁶ Binabu, axadi Urana hau haruangua manadi, axadi ba taxapdi namua na tahatum haringina, bu axadi ba dima rangua kubolua Urana atin dimoti makira, xaung bu haruanganoa bagula aningona mana Ebrahim bakbaging longgalo. Bagula aningona mana bakbagindi duwa hawa mana hanaunaungua ding ganiding te. Ning bagula aningona mana lipu gaxarea dahatum haringina bila Ebrahim baing. Ina kira longgalo mugangaroa. ¹⁷ Axa Moses bung hatanga alali maxuna. Urana harua na Ebrahim ba, “Ngamogung ba usok numanuma xumana mugangadinga.”[☆] Ina mugangaroa Urana maxania namua na hatum haringina mana. Hatum haringina mana Urana ing sibuna libu lipu matiandi dimesa muli, saing ing sibuna xap axamandi duwa teguyu masok olang.

¹⁸ Maxuna, bagu bila axadi Urana hau haruangua manadi bagula disok te, ning Ebrahim hatumia alaba te, ta ragunga mana Urana haruanganoa xaung hatum haringina mana. Binabu sok numanuma xumana mugangadinga, bila Urana harua na ba, “Bagula bakbagimdi disok xumang sibuna bila ba.”[☆] ¹⁹ Maxuna, Ebrahim nianindi 100, saing hatumia sangganoa xabati ba bila bo ba matiuba. Baing haininoa Sara sanga ba gamona te. Ne hatumingang haringina xung mari monga te. ²⁰ Ne mana haruanga Urana hau ba, Ebrahim hatumingang luwa mana te.

[☆] **4:17** Unggutinga (Stat) 17:5   [☆] **4:18** Unggutinga (Stat) 15:5

Tegu. Hatumingang haringina tubu saing mana kubolunoa iti Urana yanoa. ²¹ Hatuminganoa haring sibuna ba Urana sanga libu haruanga hau ba. ²² Namua naga “uxu ba maring.” ²³ Haruanga marandi “uxu ba maring” dibungdi mana Ebrahim ing ganina te. ²⁴ Tegu. Dibungdi makira xauna, kira ba Urana bagula uxu kira ba lipu maringindi, kira ba tahatum haringina mana Urana, lipua iti Yesu Toxoratamona kiria mesa muli mana matiyua. ²⁵ Urana yunga Yesu ba mati mana kubolura diandi, saing iti mesa muli bu libu kira tasok lipu maringindi.

5

Gamogamu Mosiu Xaung Gamogamu Ya-hangana

¹ Bila balau, Urana uxu kira ba lipu maringindi namua na tahatum haringina, binabu tawa mosiu rangua Urana mana Toxoratamona kiria Yesu Kristo oxatanoa. ² Yesu xaxa daxangua makira, binabu sanga ba taluxu mana Urana kubolunoa atin dimoti makira hatata tali mana ba, namua na tahatum haringina mana Yesu. Baing gamoradi diyaha xauna, namua na tata ragunga mana tawa rangua Urana ralania. ³ Baing tayaha mana axa ba ing ganina te. Tegu. Gamoradi diyaha xauna mana salaga taxap, namua na taxabia ba bungina taxap salaga, oxatanoa bing tali haringina. ⁴ Bungina tali haringina, oxatanoa bing Urana yaha makira. Bungina yaha makira, oxatanoa bing tata ragunga mana. ⁵ Baing ina naga, bungina tata ragunga mana, bagula

memeyara te, namua na Urana murungang sibuna baxagi maluxu makira mana Aningona sina nakira.

⁶ Namua na mana bungina kira sanga ba tahauli kira monga te, taxa mana bungina Urana mogu ba, Kristo ma mati mana lipuadi diyamu Urana. ⁷ Maxung sibuna, haxi sibuna mana lipu tela yungaina ba mati bu hauli lipu maringing tela. Ne bola lipu tela sanga ba haringiaina ba mati bu hauli lipu xai tela, bo? ⁸ Ning Urana, hatanga kubolung murung sibuna makira bila li: Bungina tawa lipu kubolu dianamdiyu, Kristo mati bu hauli kira. ⁹ Bila balau, Urana uxu kira ba lipu maringindi namua na Kristo sibinoa ri bu hauli kira, binabu maxung sibuna Kristo bagula xap kira muli sangua Urana ating salianoa! ¹⁰ Namua na bungina tawa Urana bixuandiyu, mana Garanoa matianoa Urana atin daxaringa makira. Nabu atin daxaringa bila ba, bing maxung sibuna sanga ba xap kira muli mana Garanoa walinganoa. ¹¹ Maxung sibuna. Baing axamang tela muli. Gamora diyaha rangua Urana namua na hatata Toxoratamona kiria Yesu Kristo libu kira taxap Urana kubolunoa atin daxaringa makira.

Adam Daxanga Matiama, Ne Kristo Daxanga Walingama

¹² Binabu, bila li: Lipu taininau libu kubolu diana, saing alaba xap kubolu diana masok titia.* Baing kubolu dianoa aningona bing matia. Baing bila balau matiyua ma xap lipu longgalo, namua

* **5:12** Lipua ba Adam. Ubagu Unggutinga (Stat) 3:1-7.

na ding longgalo dilibu kubolu diana. ¹³ Muga mana Urana sina hanaunaungua, kubolu diana wa titia. Ne Urana ta lipudi haruangua mana hanaunaungua te, namua na hanaunaunga ma teguyu. ¹⁴ Bungina Adam laing bungina Moses, matiyua wa etua mana lipu longgalo, heku dilibu kubolu dian tela te mana didali Urana hanaunaunganoa bila Adam libu. Baing ina naga, Adam wa babu mana lipua bagula ma kimuya mana.

¹⁵ Ning Urana yahanganoa sina nakira xan tela sibuna mana Adam kubolung dianoa. Namua na lipu taininau ba kubolung dianoa libu lipu xumana dimati. Ning kubolua Urana atin dimoti xaung yahanganoa ma rangua kubolua lipu taininau Yesu Kristo atin dimoti, axa luwadi bagudi li dimatu ding sabanga sibuna mari mana lipu xumana! ¹⁶ Baing xauna, Urana yahanganoa sina nakira xan tela sibuna mana Adam kubolung diang aningonoa. Namua na Urana suxuyanganoa ma kimuya mana kubolu diang taininau ba, saing xap salaga ma, ne Urana yahanganoa ma kimuya mana kubolu diang xumana, saing xap kubolua Urana uxu lipudi ba dimaring ba ma. ¹⁷ Maxuna, lipu taininau kubolung dianoa xap matiyua ma wa etua mana lipudi. Ning lipu taininau kubolung xaiyua xap axamang tela masok dali sibuna. Namua na lipu gaxarea daxap Urana kubolung atin dimoti matu mari manadi xaung yahanganoa uxudi ba dimaring, ding bagula duwa etua mana axamandi bungina duwa rangua Yesu Kristo long xaiya.

18 Binabu, bila kubolu diang taininau aningonoa xap Urana suxuyangang salakkama ma xap lipu longgalo, bila balau lipu kubolung maringing taininau aningonoa xap kubolua Urana uxu lipudi ba dimaring, saing alaba xap walinga ma rangua lipu longgalo. 19 Bila lipu taininau kubolunoa dali Urana haruanganoa libu lipu xumana disok lipu kubolu dianamdi, bing bila balau lipu taininau kubolunoa su mana Urana haruanganoa bagula libu lipu xumana disok maringina.

20 Urana sina hanaunaungua bu lipudi dibagu ba dilibu kubolu diandi buk baru. Maxuna, dilibu kubolu diandi buk, ne kubolua Urana atin dimoti manadi tubu sabanga saing dali sibuna.

21 Libu bila ba bu bila kubolu dianoa wa etua mana lipudi saing xap matiyua masok, bing bila balau Urana kubolung atin dimoti sanga ba wa etua mana lipudi saing libudi dimaring, bu daxap walinga subingang teguama mana Yesu Kristo Toxoratamona kiria oxatanoa.

6

Kubolu Diang Haringinganoa Sup

1 Binabu taharua baru? “Talibulibu kubolu diandiyu bu Urana kubolung atin dimoti makira tubu sabanga,” bola taharua bila ba? 2 Tegu sibuna! Bila kira tamati, binabu tawa halianga mana kubolu dianoa. Maring te ba tawa manauyu! 3 Ahatumia. Bungina taxp langa bu hatanga ba tataga rangua Kristo Yesu, talibu bu hatanga ba tamati rangua xauna. 4 Binabu, bungina taxp langa, dikimang kira rangua mana

matianoa, bu bila Urana iti Kristo mesa mana matiyua mana haringinganoa taiti Tibura yanoa mana ba, bing bila balau kira xauna sanga ba tahaxa walinga haunia.

⁵ Namua na nabu tataga rangua matiania bila ba, bing maxung sibuna bagula tataga rangua mana mesanganoa muli. ⁶ Taxabiau, dingelia hatumingara mugangadi xai balingamia rangua Kristo, bu sangga kubolung diang muganga sup ba, bu tawa hawa mana kubolu diana bila lipuxira haringina muli te. ⁷ Namua na lipu gaxarea dimati rangua Kristo ba, kubolu diang haringinganoa tuxu muli te.

⁸ Baing nabu tamati rangua Kristo, bing tahatum haringina ba bagula tawa rangua xauna. ⁹ Taxabiau, Urana iti Kristo mesa muli mana matiyua, binabu sanga ba mati muli te. Matiyua haringinganoa sanga ba tuxu muli te. ¹⁰ Bungina mati, mati bunging taininau ing ganina bu dali kubolu diang haringinganoa. Ne hatata wa, saing wauyu bu tuxu Urana oxatanoa.

¹¹ Bila balau bing ahatumiang xauna bila amati awa halianga mana kubolu diang haringinganoa. Ne awa muli bu atuxu Urana oxatanoa namua na ataga rangua Kristo Yesu. ¹² Binabu labu ayunga kubolu diana wa etua mana sanggaim titiamdiu tai, nam asu mana sangga murunganoa. ¹³ Baing labu ayunga sanggaim hataing tela mala rangua kubolu diana bu tuxu oxatanoau tai. Tegu. Ayungang mala rangua Urana bila lipuadi xapdi sangua matiyua dima walinga haunia. Binabu ayunga sanggaim hataindi mala rangua bu tuxu oxatang maringindi manadi. ¹⁴ Alibu bila ba

namua na kubolu diana bagula wa etua mang muli te. Namua na hatata awa hawa mana hanaunaungua te, ne awa hawa mana kubolua Urana atin dimoti mang.

Tawa Lipu Oxata Olanggamdi Mana Kubolu Maringina

¹⁵ Binabu taharua baru? “Tawa hawa mana hanaunaungua muli te, ne tawa hawa mana kubolua Urana atin dimoti makira, binabu sanga ba talibu kubolu diandiyu,” bola taharua bila ba? Tegu sibuna! ¹⁶ Bungina atang lipu tela rimania bu awa hawa mana, bing asok lipuxing oxata olanggamdi saing asu mana haruanganoa. Bola axabia alaba te? Sanga ba awa kubolu diang lipuxing oxata olanggamdi, daxanga ba ila mana matiyua. Kimbo sanga ba asu mana Urana haruanganoa, daxanga ba ila mana kubolu maringina. ¹⁷ Ne ngaharua xai sibuna mala rangua Urana, namua na muga awa kubolu diang lipuxing oxata olanggamdi, ne hatata mana hatumingaim longgalo asu mana tubatubaikka li axap ba, ala hawa mana. ¹⁸ Muga kubolu diana goxiang, ne Urana lubang, saing asok kubolu maringina lipuxing oxata olanggamdi.

¹⁹ Ngahatanga haruangagua babwia xaung ngaharua mana lipu oxata olanggamdi, namua na hatumingaim titiamdi diraxap. Muga ata sanggaim hataindi mana kubolu musunama xaung kubolu hanaunaunga dalingama tang rimadinga bu awa hawa manadi, saing tang daxaiang ba alibulibu kubolu diang xumana. Ne hatata bing ata sanggaim hataindi kubolu

maringing rimania bu awa hawa mana, saing bagula xaiang ba asok Urana iniadi. ²⁰ Bungina awa kubolu diana lipuxing oxata olanggamdi, awa hawa mana kubolu maringina monga te. ²¹ Ne aningong xai baru sok mana kuboluadi alibudi mana bungina baguba? Tegu. Kuboluadi ba hatata memeyaim manadi. Kuboluadi ba subingadinga bing matiyua! * ²² Ne Urana lubang mana kubolu diandi digoxiang ba, saing asok Urana lipuxing oxata olanggamdi. Baing ina naga, aningonoa axap bing asok Urana iniadi, saing daxanga ba subinganoa bing walinga subingang teguama. ²³ Namua na kubolu diandi haxuyangadingdi bing matiyua, ning Urana yahanganoa bing walinga subingang teguama, sina olang nakira namua na tataga rangua Kristo Yesu Toxoratamona kiria.

7

Yaungua Hatanga Xabianga Baguli

¹ Riagu hatuminga haringinam mana, ngaharua nang lipuadi axabia Urana hanaunaunganoa. Binabu axabia xai sibuna ba hanaunaungua wa etua mana lipudi bungina duwauyu ing ganina. Ne bungina dimati bing tegu. ² Ahatum to. Hanaunaungua taga haing yaungam tela rangua ayuana bungina gamatauyu. Ne nabu ayuanoa mati, bing sup mana yaunga hanaunaunganoa. ³ Baing ina naga, nabu ayuanoa gamatauyu saing haininoa

---

* **6:21** matiyua—Pol harua mana lipudi dilibu kuboluadi ba, bagula duwa long salakkam yabinia bungingbunginalo.

yau lipu tela, bing bagula duxu ba haingga libu kubolu diana mana yaunga daxanganoa. Ning nabu ayuanoa mati, bing hanaunaungua yunga mana yaunganoa. Maxuna, nabu yau tela muli, bing kubolunoa kubolu diana mana yaunga daxanganoa te.

⁴ Binabu riagu hatuminga haringinam mana, Urana libu bila balau mang xauna. Amati rangua Kristo, binabu awa hawa mana hanaunaunga haringinganoa te. Libu bila ba bu ataga rangua tela, lipua iti mesa mana matiyua. Tataga rangua bu aningora mana Urana. ⁵ Namua na muga bungina hatumin-gara muganga xai kirauyu, hanaunaungua iti murungara kubolu dianamdi dimesa saing dituxu oxatadinga sanggaria. Baing ina naga, aningonoa bing matiyua. ⁶ Ne hatata tasup mana hanaunaunga haringinganoa. Namua na bila tamati tawa halianga mana, saing tuxu kira muli te. Hatata Urana oxatanoa tatuxu, tatuxu mana daxanga muganga hanaunaungam te. Tegu. Tatuxu mana daxanga hauna mana Urana Aningonoa.

Tahaunggana Kubolu Diana

⁷ Binabu taharua baru? “Nabu hanaunaungua iti mesa murungaroa ba talibu kubolu diandi, bing hanaunaungua doa,” bola taharua bila ba? Tegu sibuna! Nabu hanaunaungua wa te, bing maxung sibuna sanga ba ngaxabia kubolu baruamtadi diandi te. Hanaunaungua bili ba, “Labu uxawau tai.”[☆] Ne nabu bili bila ba te, bing

---

[☆] **7:7** Xapdi Muli (Kisim Bek) 20:17; Hanaunaunga (Lo) 5:21

maxung sibuna sanga ba ngaxabia ba kubolu xawanga kubolu dian te. ⁸ Ne kubolu diana bagu ganangana mana hanaunaunga bilinganamga ba, saing libu xawanga xangxana disok hatumin-gagia. Nabu hanaunaungua te, bing kubolu diana haringinganoa bila ba te. Haringinganoa mati ba. ⁹ Muga bungina ngaxabia hanaunaungua teguyu, ngahagaxa ba walingagua xai. Ning kimuya bungina hanaunaungua ma rangua nga, kubolu diana mesa maluxu manga saing ngawa halianga mana Urana bila ngamati. ¹⁰ Binabu ngabagu ba hanaunaungadi li ngahagaxa ba bagula disina walinga nanga ba, ning dilibu bila ba te. Tegu. Dilibu ngawa halianga mana Urana bila ngamati baing.

¹¹ Namua na kubolu diana, bagu ganangana mana hanaunaungua, tuxu murak manga, saing mana hanaunaungadi ba ung nga mati. ¹² Baing ina naga, hanaunaungua bing Urana inia, saing taining tainina bing iniadi xauna, dimaring xaung daxai.

¹³ Ning baruta? Bola axa xaiya ba libu ngamati? Tegu sibuna! Ne kubolu diana tuxu oxatanoa maluxu mana axa xaiya ba bu ngamati haruangia. Binabu sanga ba tabagu kubolu diana diang sibuna baru. Tuxu oxatang dianoa maluxu mana Urana hanaunaungang xaidi.

¹⁴ Taxabiau, hanaunaungua ma rangua Urana Aningonoa. Ne nga ba, nga lipu titiam. Kubolu diana tuxu nga saing bila balau ngasok lipu oxata olanggam mana. ¹⁵ Kuboluadi ngalibudi, ngaxabia namua ngalibudi te. Namua na kubolu xaidi ngabo ba ngalibudi, ngalibudi te. Ne

kubolu hauxagu sibuna manadi ba, ding naga ngalibudi. ¹⁶ Ne nabu ngaxabia ba kubolugu didoa, bing alaba hatanga ba nganai ba hanau-naungua xai. ¹⁷ Bila balau, binabu nga ba ngalibu kubolu diandi te, ne kubolu diana ma rung maluxu manga bila numa moxona, ina naga libudi. ¹⁸ Ngaxabia ba axamang xai tela wa maluxu manga te. Ngaharua mana hatumingagu muganga baing. Namua na murugu ba ngalibu kubolu xaidi, ning sanga ba ngalibudi te. ¹⁹ Namua na kubolu xaiyadi ngabo ba ngalibudi, axadi ba ngalibudi te. Tegu. Kubolu diandi hauxagu manadi ba, axadi naga ngalibudi. ²⁰ Ne nabu ngalibu kuboluadi hauxagu mana ngalibudi, bing nga ba ngalibudi te. Tegu. Kubolu diana wa maluxu manga naga libudi.

²¹ Binabu ngabagu kubolua na bila li wa etua mana walingagua: Bungina ngabo ba ngalibu kubolu xai, kubolu diana wa rangua nga. ²² Namua na maluxu hatumingagia ngayaha sibuna mana Urana hanaunaunganoa, ²³ ning ngabagu kubolu tela haringinganoa wa maluxu sanggagia. Kubolua ba haunggana kubolua hatumingagua bo ba libu, saing tuxu nga, ta nga hawa mana kubolu diana ba wa maluxu sanggagia bila lipuxigu haringina. ²⁴ Si laku! Nga lipu mauxangang sabanggam baru! Gaxarea bagula xap nga muli sangua sangga matiamga li? ²⁵ Ngaharua xai sibuna na Urana! Namua na Yesu Kristo, Toxoratamona kiria bagula xap nga muli!

Baing ina naga, nga ba ngatuxu Urana hanau-naungang oxatanoa hatumingagia, ning ha-

tumingagu muganga xai nga bu ngatuxu kubolu diang oxatanoa.

8

Walinga Hauna Urana Aningonoa Sina

¹ Urana uxu kira ba lipu maringindi namua na tahatum haringina, binabu hatata kira tataga rangua Kristo Yesu, suxuyangang salakkama bagula xap kira te. ² Namua na mana Kristo Yesu oxatanoa, Urana Aningong walingam haringinganoa luba kira taining tainina, bu tayunga kubolu diana matiyua tang haringingadinga. ³ Hanaunaungua sanga ba luba kira te. Haringingan te, namua na hatuminga muganga tuxu kira. Ning axa ba hanaunaungua sanga ba libu te, Urana ing sibuna libu. Soxi ing sibung Garanoa ma xap sangga bila kira lipu kubolu dianamdi, bu wa hananiangua mana kubolura diandi. Baing mana sangganoa ba Urana ta kubolu diana haruangua, saing sahi haringinganoa masup. ⁴ Libu bila ba bu kubolu maringing hanaunaungamdi disok sibuna mana walingaradi. Disok bungina tahaxa mana hatuminga muganga daxanganoa te, ning disok bungina tahaxa mana Aningong daxanganoa.

⁵ Namua na lipu gaxarea dahaxa mana hatuminga muganga daxanganoa, hatumingadingdi dahaxi mana hatuminga muganga murunganoa. Ning lipu gaxarea dahaxa mana Urana Aningong daxanganoa, hatumingadingdi dahaxi mana Aningong murunganoa.

⁶ Lipu gaxarea hatumingadingdi dahaxi mana

hatuminga muganga, daxanga ba ila mana matiyua. Ning lipu gaxarea hatumingadingdi dahaxi mana Urana Aningonoa, daxanga ba ila mana walinga xaung gamogamu mosiu. ⁷ Lipu gaxarea hatumingadingdi dahaxi mana hatuminga muganga, ding Urana bixuandi. Duwa hawa mana Urana hanaunaunganoa te. Maxung sibuna ding sanga te. ⁸ Adi hatuminga muganga xaidi ba sanga ba dilibu Urana yaha te.

⁹ Ning ang ba, hatuminga muganga xaiang te. Tegu. Urana Aningonoa xaiang, nabu maxuna Aningonoa wa maluxu mang. Baing lipu gaxarea Aningonoa ma rangua Kristo ba wa maluxu mandadi te, bing ding iniadi te. ¹⁰ Ning nabu Kristo wa maluxu mang, heku sanggaimdi bagula dimati namua na kubolu diandi dahanggalangiadi, Urana Aningonoa sina walinga nang namua na asok maringina Urana maxania. ¹¹ Urana iti Yesu mesa muli mana matiyua. Baing ina naga, nabu Aningonoa wa maluxu mang, bing heku sanggaimdi bagula dimati, bagula libudi duwa muli. Urana, ina iti Kristo mesa muli mana matiyua, bagula libu bila ba mana Aningonoa wa maluxu mang ba haringinganoa.

¹² Baing ina naga, riagu hatuminga haringinam mana, bing tasu mana Urana Aningong haruanganoa, labu tasu mana hatuminga muganguau tai. ¹³ Namua na nabu mana walingaima ahaxa mana hatuminga muganga, bing bagula amati. Ning nabu mana Urana Aningong haringinganoa aung hatuminga muganga kubolundi dimati, bing bagula awa. ¹⁴ Namua na lipu gaxarea diyunga ding ba Urana Aningonoa xaidi,

ding Urana garandi. ¹⁵ Namua na aningoningo axap ba, libuang asok lipu oxata olanggamdi muli bu amaxuwa mana lipuxim haringinoa te. Tegu. Ang gaxap Urana Aningonoa, saing mana rimanoa xapkutiang bu asok garandi. Binabu mana namua ba sanga ba tawagi ba, “Mama, Tibugu!” ¹⁶ Aningonoa ing sibuna gabu aningoradi ba haringia haruangua ba tawa Urana garandi. ¹⁷ Baing nabu tawa garandi, bing bagula taxap axamang xaidi Urana hau haruangua ba sinadi nakira. Axadi ba sabangaroa Kristo xapdi bagula taxapdi xauna. Bagula taxapdi nabu maxuna hatata taxap salaga rangua bu kimuya sanga ba tawa rangua ralania.

Axamang Xai Sibung Kimuamdi

¹⁸ Ngabagu ba salakkadi hatata taxapdi axamang olang sibuna, bungina tahatumia ralang sabanga Urana bagula hatanga masok nakira. ¹⁹ Namua na axamang longgalo Urana tongtongiadi diragu dibagu haringina mua mana xaidapka Urana bagula hatanga lipu gaxarea garandi. ²⁰ Namua na axadi tongtongiadi dituba dituba disok bila Urana muruna mana ba sus. Murungadinga libudi duwa bila ba te. Tegu. Urana libudi duwa bila ba bu dita ragunga mana ²¹ xaidapka bagula lubadi sangua buyangua tuxudi ba, bu ding xauna sanga diluxu daxap ralang taininau Urana garandi diluxu daxap.

²² Taxabiau, axamang longgalo Urana tongtongiadi duxunomia salaga bila salak hayauxingam. Binabu waleu ma hatata axamandi digudi mua.

²³ Ne axadi li ding ganiding te. Tegu. Kira

ba xauna tagudi luria. Kira taxp Urana Aningonoa bila yahanga mugamugangama masup ba. Tagudi luria saing taragu tabagu haringina mua mana xaidapka Urana bagula xapkuti kira masup bu tawa garang sibundi. Baing mana xaidapka ba sanggaradi bagula disok hauna saing axamandi bagula disoxautidi te. ²⁴ Urana taxp kira muli ba, saing mana bungina baguba ma laing hatata, tata ragunga mana ralang kimuama. Ning nabu lipu tela taxp axamang tela, bing ta ragunga mana te. Namua na gaxarea ta ragunga mana axamana taxp masup ba? Tegu. ²⁵ Ne nabu tata ragunga mana axamana taxp teguyu, bing taharingia hatumingaria taragu mana saing tayunga kubolua ba te.

²⁶ Bila balau, Urana Aningonoa hauli kira bungina aningoradi haringingading te. Namua na baraxinta xai mana tasabu mana, taxpia te. Ne Aningonoa ing sibuna sabu ba hauli kira saing gudi na Urana xaung haruanga sanga mana taharua na te. ²⁷ Baing Urana bagu sibuna lipudi hatumingadinga, saing xabia axa Aningonoa harua mana, namua na Aningonoa sabu xaung xusungangadi disu mana Urana murunganoa, bu hauli lipuxing maringindi.

²⁸ Baing taxpia ba Urana libu axamang longgalo duwaxata xauna bu disok xai na lipu gaxarea muruding sibuna mana, adi mogudi ba disok lipuxindi namua na alaba su mana murunganoa manadi. ²⁹ Namua na muga Urana xabia lipuxindi bagula gaxarea, saing muga mogudi ba disok bila Garanoa, bu Garanoa sok matuau liwe mana kixinging xumana. ³⁰ Baing

adi muga Urana mogudi ba, wagi manadi xauna. Baing adi wagi manadi ba, libudi disok maringina maxania xauna. Baing adi libudi disok maringina maxania ba, sina yaya sabanga nadi bu daxap walinga xai ralania xauna.

³¹ Binabu taharua baru mana axadi ba Urana libudi makira? Urana wa rangua kira, binabu gaxarea sanga ba dali kira? ³² Urana tuxuti ing sibung Garanoa te. Tegu. Yunga bixuandi rimadingia bu xap kira longgalo yabaroa. Bila balau, binabu maxung sibuna hatuminganoa bagula mesa ba sina axamang longgalo dahauli kira ba talibu murunganoa walingaria xauna. ³³ Urana ing sibuna mogu kira ba tawa lipuxindi. Binabu gaxarea sanga ba ta kira haruandia? Urana ing sibuna libu kira tasok maringina maxania. ³⁴ Baing gaxarea bagula haxi mana kira taxp salaga haruandia? Tegu, lipu tela te. Namua na Kristo Yesu mati makira, saing axamang sabangga ba, bing mesa muli baing. Rung yabang yayamia mana Urana rimang rimamo rubinia, saing sabusabu na Urana makira. ³⁵ Binabu gaxarea sanga ba utu kira sangua Kristo murungang sibunoa? Nabu mauxanganoa xap kira, kimbo nabu taxp doa, kimbo nabu taxp salaga, kimbo nabu gesak sabanga xap kira, kimbo nabu taxola mana imangdi, kimbo nabu axamang diana bo ba hanggalandia kira, kimbo nabu lipu tela bo ba ung kira waxandia, bola axadi ba sanga ba dutu kira sangua Kristo murungang sibunoa? Tegu sibuna! ³⁶ Axadi ba bila Xaitamoxi Debit bung, harua na Urana ba,

“Am lipuximdi, saing mana namua naga bung-
ingbunginalo lipudi dibo ba dunggam
mati.

Dibaguam bila sipsipdi lipudi dibo ba dungdi
mati ditutudi.”✧

³⁷ Ne nabu axadi ba disok makira, heku. Kristo murung sibuna makira saing bagula tadali sibuna axadi ba rimania. ³⁸ Hatumingagua haring sibuna ba matiyua, kimbo mauxanggang walingamdi, kimbo Urana uleginamdi, kimbo xaungadi, kimbo axamang hatatamdi, kimbo axamang kimuamdi, kimbo aningonigo yayamdi, ³⁹ kimbo aningonigo etuamdi kimbo aningonigo hawamdi—maxung sibuna axamang tela liwe mana axadi Urana tongtongiadi sanga ba dutu kira sangua Urana murungang sibunoa te, murungang sibuna ba hatanga nakira mana Yesu Kristo Toxoratamona kiria.

9

Urana Mogu Isreldi

¹ Tauna, haruanga bagula ngabaxanga li maxuna. Ngalangua te, namua na ngataga rangua Kristo. Urana Aningonoa wa etua mana hatumingagua ba haringia, binabu ngaxabia ba maxung sibuna. ² Bungingbunginalo ayangagu sibuna saing hatumingagua mauxang sibuna ³ mana bakbagigudi, riagu Yudadi. Nabu haulidi ba dahatum haringina mana Kristo, bing murugu ba ngayunga nga bu Urana libu doa manga saing hitixiya nga sangua Kristo. Murugu sibuna

✧ 8:36 Olaidi (Buk Song) 44:22

manadi bila ba. ⁴ Ding Isreldi, Urana xapku-tidi bila garandi, hatanga ralanua nadi, saing hau haruanga xumana ranguadi. Sina hanau-naunganoa nadi, hatanga daxanganoa nadi ba disabu mana baru, saing hau haruanga xumana ba haulidi. ⁵ Ebrahim, Aisak xaung Yekop ding mugangadingdi. Kristo ing sibuna Isrel tela. Sibiding tela. Kristo ba Urana baing. Wa etua mana axamang longgalo, saing taiti yanoa bungingbunginalo! Maxung sibuna.

⁶ Isreldi diyamu Urana, ne bola ahagaxa ba haruanga Urana hau ranguadi ba xung mari olang? Tegu. Namua na Isrel bakbaging longgalo Urana lipuxindi te. ⁷ Baing xauna, Ebrahim bakbaging longgalo garang sibundi Urana maxania te. Tegu. Namua na Urana harua na Ebrahim ba, "Garam xumana ngahau haruangua ranguaung manadi ba, bagula disok mana Aisak."✧ ⁸ Mana haruanga ba tabagu ba lipu gaxarea disok Ebrahim garandi mana sibinoa ing ganina, adi duwa Urana garandi maxania te. Ning lipu gaxarea disok mana haruanga Urana hau, adi ba duwa Urana garang sibundi naga. ⁹ Ahatum muli to. Ebrahim garanoa Ismael wa masup ba mana xaidapka Urana hau haruangua mana gara tela ba, "Bagula ngagoxoya ma muli mana sobakka baguli niani etuama, saing Sara bagula sep ing sibung garang luba."✧

¹⁰ Ina naga mugangaroa Aisak. Axamang tela muli bing kimuya mana yau Rebeka, hayau haragarangandi. ¹¹⁻¹² Ning muga mana hayau ding-

---

✧ 9:7 Unggutinga (Stat) 21:12 ✧ 9:9 Unggutinga (Stat) 18:10,14

tang, muga mana tela libu xai kimbo doa, Rebeka xap ulek tela rangua Urana, harua ba, “Matuaua bagula tuxu kixinginoa oxatanoa mana.”✧ Urana harua bila ba bu hatanga ba daxanganooa mogu lipudi mana baru. Wagi mana lipudi, ne namua wagi manadi bing kuboludingdi te, namua wagi manadi bing ing sibung murunganoa. ¹³ Bila Urana harua mana Xuanoa ba, “Yekop murugu sibuna mana, ne Iso murugu mana te.”✧

¹⁴ Binabu taharua baru? Bola Urana kubolung suxuyangama maring te? Tegu sibuna! ¹⁵ Namua na harua na Moses ba,

“Bagula ngausinga lipu gaxarea ngausinga,
saing bagula atigu mana lipu gaxarea atigu
mana.”✧

¹⁶ Binabu bungina Urana mogu lipu tela, alaba sok mana lipua ba murunganoa te, kimbo sok mana lipua ba kubolunooa te. Tegu. Sok mana Urana usinganganooa ing ganina. ¹⁷ Namua na mana Xuanoa bala Pero, Isip Xaitamoxi, ba, “Ngamogung mana namua li naga, bu nga-hatanga haringingagu sabanga mana axadi ngal-ibudi disok maung, xaung bu yagua sabanga naxuyanganooa bagula sup mala mana titi long-galo.”✧ ¹⁸ Baing ina naga, tabagu Urana usinga lipu gaxarea bo manadi, saing libu hatumingad-ingdi diriba ding mana lipu gaxarea bo manadi.

✧ **9:11-12** Unggutinga (Stat) 25:23   ✧ **9:13** Malakai 1:2-3
✧ **9:15** Xapdi Muli (Kisim Bek) 33:19   ✧ **9:17** Xapdi Muli (Kisim Bek) 9:16

¹⁹ Bola angia tela bo ba hati nga ba, “Nabu Urana libu bila ba, bing baruta su haruanga nakira mana kubolura diandi? Namua na lipu tela sanga ba xukxugia Urana murunganoa te!”

²⁰ Ne ung lipu ing ganina, binabu ung gaxarea ubo ba uhakhaxi rangua Urana? Axa lipu tela tongtongia sanga ba hakhaxi rangua lipuxing tongtongiangama bila li te: “Utongtongia nga bila li baru?”[☆] Tegu. ²¹ Lipu bori tongtongiangama bagula xap titi hataing tela, saing mana ing murunganoa tongtongia tela mana oxata xai sibunam xaung tela mana oxata xaidap taining taininam. Kubolunoa maring? Wane.

²² Baing Urana xauna sanga ba libu ing murunganoa, bo? Bola bo ba hatanga ating salianoa xaung haringinganoa, ning ina lipu kubolu ragunganam, binabu ragu sibuna mana lipuadi ating salianoa wa manadi, adi daxauxau mana dahanggalang. ²³ Bola libu bila ba bu hatanga ralang subingang teguama masok na adi usingadi, adi xauxaudi muga bu duwa ralania kimuya. ²⁴ Adi wagidi ba kira baing. Ne wagi kira mana Yudadi ding ganiding te, wagi kira mana Yuda Tegumdi xauna. ²⁵ Bila harua mana Yuda Tegumdi mana Hosea xailongina ba,

“Lipuadi ngayuadi te, bagula ngauxudi ba,
 ‘Lipuxigudi’,
 saing lipuadi ngahatanga ba murugu sibuna
 manadi te, bagula ngauxudi ba, ‘Lipuadi
 nga murugu sibuna manadi,’”[☆]

[☆] **9:20** Aisaya (Aisaia) 29:16, 45:9   [☆] **9:25** Hosea 2:23

26 baing xauna harua ba,

“Mana longga ngabaladi ba,
 ‘Ang lipuxigudi te,’
 bagula ngauxudi ba ‘Urana walingama
 garandi.’”☆

27 Aisaya hatumia Isreldi saing wagi ba,

“Heku Isreldi xumang sibuna bila ulangulang,
 hataing kaxukang sibuna ing ganina bagula
 Urana xapdi muli.

28 Namua na Toxoratamona bagula libu haruan-
 gang suxuyangama mana titia li,
 bagula libu masup sap, sanga ba halisi te.”☆

29 Baing bila Aisaya harua muga ba:

“Nabu Toxoratamona Haringing Sibunama
 yunga bakbagira teladi duwa te,
 bing bagula taxp hanggalangiangua bila So-
 damdi ba,
 tasup bila Gomoradi* baing.”☆

Isreldi Dahatum Haringin Te

30 Binabu taharua baru mana axadi ba? Na-
 mua bing Yuda Tegumdi disai daxanga te bu
 disok maringina Urana maxania, ning disok

☆ 9:26 Hosea 1:10 ☆ 9:28 Aisaya (Aisaia) 10:22-23 * 9:29
 Sodamdi...Gomoradi—Long luwadi ba waleu sibuna lipu diang
 sibundi duwa manadi. Urana sahidi bungina hanggalangia
 longgadi ba, saing ung lipu longgalo duwa manadi. Ebrahim
 garanoa Lot xaung Lot nanuhangindi ding ganiding Urana ungli
 te. ☆ 9:29 Aisaya (Aisaia) 1:9

mana namua na dahatum haringina mana Kristo. ³¹ Ne Isreldi disu mana daxanga hanau-naungam bu disok maringina Urana maxania, ning dilibu sus. ³² Baruta? Namua dibagu te bing dahagaxa ba daxanga disu mana hanaunaungua bagula libudi dimaring mana kuboludingdi, ne Urana daxangang hatuminga haringinama dahatumia te. Kristo bila siang tela wa daxangia, saing Isreldi ditatuaki mana, xungdi mari. ³³ Bila Aisaya bung Urana haruanganoa ba,

“Bagu ngata lipu tela† mana Xaxagana Sayon‡
 bila siang tela lipudi ditatuaki mana,
 bila siang tela libudi xungdi mari mana,
 ne lipu gaxarea dahatum haringina mana bagula
 memeyading te.”☆

10

¹ Riagu hatuminga haringinam mana, murungagu sabangua xaung axa ngasabu na Urana haringina mana bing xap Isreldi muli. ² Maxung sibuna ngabaxanga ba dahaxi mana dilibu Urana murunganoa. Ning daxabia Urana daxanganoa rangrang te. ³ Dahasuxi mana Urana daxanganoa mana libu lipudi disok maringina maxania, binabu dituba ba ditongtongia ding daxangadinga. Bila balau dila hawa

---

† **9:33** lipu tela—Lipua ba Yesu. Bila siang lipudi ditatuaki mana namua na bungina dahatum haringina mana te, bila xungdi mari. ‡ **9:33** Xaxagana Sayon—Grik xuana harua mana long sabangga Yerusalem. Xaxagana Sayon xaxagana Yerusalem wa mana. ☆ **9:33** Aisaya (Aisaia) 8:14, 28:16

mana Urana daxangang maringinama te. ⁴ Ne hanaunaungua ma xung mana Kristo, bu lipu gaxarea dahatum haringina mana bagula disok maringina Urana maxania.

⁵ Hatuminga mana daxanga mana lipudi disok maringina mana disu mana hanaunaungua, Moses bung mana ba, “Lipu gaxarea disu maringing sibuna mana hanaunaunga longgalo bagula daxap walinga subingang teguama.”[✧]

⁶ Ning Urana Xuanoa harua mana daxanga hatuminga haringinama mana lipudi disok maringina bila li: “Labu uharua hatumingamia bila liu tai: ‘Gaxarea bagula haing mala long xaiya?’”[✧] (Xusunganga baguba namuxina bing gaxarea bagula haing mala saing xap Kristo mari.)

⁷ “Kimbo labu uharua hatumingamia bila liu tai: ‘Gaxarea bagula ri mala lipu matiandi Mabidingia?’”[✧] (Xusunganga baguba namuxina bing gaxarea bagula ri mala bu iti Kristo mesa muli.)

⁸ Ning lipu gaxarea wa maringina mana daxanga hatuminga haringinama harua ba, “Ulega mosi mana usu mana. Wa suxungumia xaung hatumingamia.”[✧] Ulekka ba harua mana daxanga hatuminga haringinama am gabaxanga.

⁹ Haruanga ba bing nabu ubaxanga suxungumia ba, “Yesu ina Toxoratamona,” xaung uhatum haringina hatumingamia ba Urana iti mesa mana matiyua, bing Urana bagula xapkung muli. ¹⁰ Namua na mana hatumingama uhatum haringina bing usok maring-

[✧] **10:5** Lipu Hananiangam Oxatanoa (Wok Pris) 18:5   [✧] **10:6** Hanaunaunga (Lo) 30:13   [✧] **10:7** Hanaunaunga (Lo) 30:13

[✧] **10:8** Hanaunaunga (Lo) 30:14

ina Urana maxania, xaung mana suxunguma ubaxanga bing Urana xapkung muli. ¹¹ Namua na Urana Xuanoa harua mana Lipuxing Mogunganama ba, “Lipu gaxarea dahatum haringina mana bagula memeyading te.”[✧] ¹² Yudadi xaung Yuda Teguamdi duwa hasusu mana haruanga baguba. Ding Toxoratamona dingia taininau. Ina Toxoratamona mana lipu longgalo, saing hatuminganoa mesa sabanga mana lipu gaxarea duwagi mana ba haulidi. ¹³ Namua na “Lipu gaxarea duwagi mana Toxoratamona ba haulidi, Toxoratamona bagula xapdi muli.”[✧]

¹⁴ Ne sanga ba duxusunga ba haulidi baru nabu dahatum haringina mana te? Baing sanga ba dahatum haringina mana baru, nabu dilungu te? Baing sanga ba dilungu baru, nabu lipu tela baxanga nadi te? ¹⁵ Baing sanga ba dibaxanga nadi baru, nabu Urana soxidi mala te? Bila haruanga wa Urana Xuania ba, “Lipudi dibaxanga ulek xaiyua bing malingadinga xai sibuna!”[✧]

¹⁶ Ning Isrel longgalo daxap ulek xaiya ba te! Namua na Aisaya harua ba, “Toxoratamona, lipu tela hatum haringina mana haruangamamdi te!”[✧] ¹⁷ Baing ina naga, lipudi dahatum haringina mana Kristo namua na dilungu ulega, saing dilungu ulega namua na lipudi dibaxanga Kristo nadi. ¹⁸ Ne ngaxusunga ba, maxuna dilungu ulek xaiya ba, lo? Wane, maxung sibuna dilungu ba! Bila dibung mana Olaidi ba:

✧ **10:11** Aisaya (Aisaia) 28:16 ✧ **10:13** Yoel (Joel) 2:32 ✧ **10:15** Aisaya (Aisaia) 52:7 ✧ **10:16** Aisaya (Aisaia) 53:1

“Waxudingtuandi* disup mala mana long longgalo,
haruangadingdi dila mana titi subingandi
ba.”✧

19 Ne ngaxusunga muli ba, maxuna Isreldi daxabia Urana uleginoa rangrang ba? Wane, maxung sibuna daxabia ba! Ne dududing. Moses lipu mugamugangam harua mana alaba bungina bung haruangua Urana harua na Isreldi ba:

“Bagula ngalibuang ahatum doa mana lipuadi doxola yaya maxagia,
bagula ngalibuang ba atim disala mana lipuadi ahagaxa ba lipu kakahandi.”✧

20 Baing kimuya Aisaya harua haringina bungina bung Urana haruangoa ba:

“Lipuadi disai manga te, ding disok manga.
Baing ngahatanga nga na lipuadi duxusunga manga te.”✧

21 Ning mana Isreldi, Aisaya bung Urana haruangoa manadi ba:

---

* **10:18** Waxudingtuandi...haruangadingdi—Haruanga ba harua mana xaidaba, sobaga xaung hatungdi disina mari mana long longgalo, binabu bila waxudingtuandi xaung haruangadingdi dibaxagi mana long longgalo titia. ✧ **10:18** Olaidi (Buk Song) 19:4 ✧ **10:19** Hanaunaunga (Lo) 32:21 ✧ **10:20** Aisaya (Aisaia) 65:1

“Buraraging sibuna ila bungbung ngata
rimagudi mala rangua lipuadi ba xapdi
ma muli,
ne dududing xaung toxodingdi daharing.”✧

11

Urana Libu Xai Mana Isrel Hataindi

¹ Binabu ngaxusunga ba, Urana hitixiya lipuxing Isreldi lo? Tegu sibuna! Namua na nga ba nga Isrel tela xauna. Nga Ebrahim bakbaging tela ngasok mana bakbakka Benyamin. ² Lipuadi Urana mogudi mugamugau sibuna ba hitixiyadi te. Ahatum to. Ang gaxabia Elaitsa naxuyanganoa wa Urana Xuania. Bungina harungia Isreldi na Urana, harua ba, ³ “Toxoratamona, dung lipuxim suxunguxunguamdi mati, duxui kabukabum hananiangamdi. Baing ina naga, hatata nga ganigu ngawauyu, saing dituba ba dung nga mati xauna!”✧ ⁴ Ne Urana haxuya haruanganoa baru? Harua na ba, “Ngasaxangia 7,000 lipudi manga ding digung kiding tuxundi mari mana disabu mana urana languangam Baal te.”✧ ⁵ Binabu, hatata bila balau. Hataing kaxukana duwa xauna, Urana mogudi namua na atin dimoti manadi. ⁶ Baing nabu libu bila ba mana adi atin dimoti manadi, bing taxabia ba mogudi mana kuboludinga te. Nabu mogudi mana kuboludinga, bing sanga ba tauxu kubolunoa ba atin dimoti te.

⁷ Binabu taharua baru? Bila li. Isreldi disai haringina mana daxanga ba disok maringina

---

✧ **10:21** Aisaya (Aisaia) 65:2 ✧ **11:3** 1 Xaitamoxi (1 King) 19:10,14 ✧ **11:4** 1 Xaitamoxi (1 King) 19:18

Urana maxania. Xumana disaisai sus. Ning unrangina ding ganiding disok mana, ding Urana mogudi ba. Ne teladi hatumingadingdi diriba ding. ⁸ Bila Urana Xuanoa harua ba:

“Urana libu hatumingadingdi dirabang,
libu maxadingdi dahaxatu bu dibagu axam-
ang maxunamdi te,
saing libu tangadingliandi dahaxatu bu
dilungu haruanga maxunamdi te,
ma ma laing hatata li.”✧

⁹ Bila Xaitamoxi Debit harua manadi ba:

“Ngabo ba ulibu kabukabuding xangingama sok
bila amaga tela xaung biting tela,
bila siang tela ditatuaki mana xaung daxap
haxuyangading sibundi.

¹⁰ Ngabo ba ulibu maxadingdi dilaba bu sanga
ba dibagu te,
xaung uta mauxangandi etua manadi bu
ubudingdi doga doga mala.”✧

Urana Xap Yuda Teguamdi Muli

¹¹ Binabu ngaxusunga ba, bungina Isreldi di-
tatuaki mana siang hatuminga haringinamga ba,
bing xungdi mari sibuna saing duwa halianga
mana Urana bungingbunginalo? Tegu sibuna!
Ning mana kuboluding diana diyamu Urana ba,
daxanga xabinga muliama xaxaina mana Yuda

✧ **11:8** Hanaunaunga (Lo) 29:4; Aisaya (Aisaia) 29:10 ✧ **11:10**
Olaidi (Buk Song) 69:22-23

Teguamdi, bu Urana yumyum Isreldi bu hatumingadingdi didoa manadi. ¹² Bungina Isreldi dilibu kubolu diana diyamu Urana ba, lipu titiam longgalo daxap Urana guxaminganoa. Bungina Urana guxaminganoa mana Isreldi hanggalang, Yuda Teguamdi daxap. Bila balau, binabu ahatumia: Nabu Isrel longgalo dahatum haringina, bing guxaminganoa bagula baxagi sibuna!

¹³ Hatata ngaharua nang Yuda Teguamdi. Urana mogu nga aposel bu ngahauliang Yuda Teguamdi. Binabu ngaiti oxata li sok sabanga sibuna lipudi maxadingia, ¹⁴ namua na nabu nga sanga ba, bing ngabo ba ngayumyum bakbagigu Yudadi ba hatumingadingdi didoa, bu teladi bagula dahatum haringina, binabu Urana bagula xapdi muli. ¹⁵ Namua na bungina Urana hitixiyadi, daxanga xaxaina mana Yuda Teguamdi ba disok gamogamu taininau rangua. Nabu bila ba mana namua hitixiyadi, bing bungina xapdi muli bagula xai sibuna. Bagula bila lipudi digiti sangua matiyua daxap walingua baing! ¹⁶ Ebrahim bakbagindi bagula Urana iniadi namua na Ebrahim gabu Isrel mugangadingdi iniadi. Bila salanga longgalo Urana iniadi namua na yahanga mugamugangama dahanania na ba inia. Bila balau, nabu xai oxaxandi Urana iniadi, bing xai rimandi bagula iniadi xauna.*

¹⁷ Ne xai rimang teladi mana xaiya Isrel, Urana bagatidi. Baing ang Yuda Teguamdi, ang

---

* **11:16** xai oxaxandi...xai rimandi—Harua saha mana xai oxaxandi bing Ebrahim, Aisak xaung Yekop. Xai rimandi bing bakbagidingdi dima kimu manadi.

bila xaiya olip abunging rimandi Urana yau rimandi muga bagatidi ba yabadingdi. Binabu hatata ang xauna axai olip oxaxang susung oranama. ¹⁸ Binabu labu ahasua etua mana rimang teladiu tai. Nabu alibu bila ba, ahatum to, ang gasina sua na oxaxanoa te, ne oxaxanoa sina sua nang. ¹⁹ Bola angia teladi abo ba ang gaharua ba, “Urana bagati rimang teladi bu yauam mana.” ²⁰ Maxuna. Ne Urana bagatidi namua na dahatum haringin te, saing ang gali yabadingia namua na ahatum haringina. Binabu labu ahasuau tai, ning amaxuwa. ²¹ Namua na nabu Urana hatanga usinganganoa na xai rimang sibundi mana kuboludinga te, bagula hatanga usinganganoa nang te.

²² Binabu ahatum xai to. Urana, ina kubolung usingangam xaung kubolung ati salianam. At- ing salianoa xap adi xungdi mari hatumingad- ing haringinia, ne kubolung usingangama xap- kang, nabu ahaxa xai hatumingaim haringinia, ayunga te. Nabu ayunga, bagula bagatiang xauna. ²³ Baing nabu Isreldi diyunga kuboluding hatuminga haringing teguama, bagula Urana yaudi, namua na Urana haringinganoa sanga ba yaudi muli mana xaiya ba. ²⁴ Ang ba, Urana bagatiang sangua xaiya olip abungina. Baing ina naga, nabu yaha mana libu axamang xan tela bungina yauang mana xaing xumangama, bing bagula yaha sibuna mana yau xai rimang si- bundi mana yabadinga muga duwa mana baing.

Urana Usinganganoa Ila Rangua Lipu Long- galo

²⁵ Riagu hatuminga haringinam mana, ngabo sibuna ba axabia rangrang axamang maxunama muga Urana yameng, nam ahasua ahagaxa ba hatumingaimdi dimaxaya. Kubolua hatuminga ribaina xap Isrel xumana, ne bagula wa bila ba bungingbunginalo te. Bungina Yuda Teguamdi titingadinga Urana mogudi ba dima rangua disup ma, bagula sup. ²⁶ Baing ina naga, Isrel longgalo Urana bagula xapdi muli. Bila Xuanoa harua ba:

“Lipu Xabinga Muliama bagula ma Xaxagana Sayon ma,
bagula xugia Yekop bakbagindi sangua daxanga xola mana Urana kubolundi.

²⁷ Baing haruanga li bagula ngahau ranguadi bungina ngayunga kuboluding diandi.”✧

²⁸ Ang Yuda Teguamdi ahatum xai to. Urana hatuminganoa su mana daxanga luwa mana Isreldi. Dihitixiya ulek xaiyua, binabu bagudi duwa bixuandi, saing alaba hauliang Yuda Teguamdi. Ning mogudi ba duwa ing sibung lipuxindi, binabu murung sibuna manadiyu namua na hau haruangua rangua mugangadingdi Ebrahim, Aisak xaung Yekop. ²⁹ Namua na mana yahangadi sinadi nadi xaung kubolunoa libu bungina wagidi ba, bagula xugia hatuminganoa te. Tegu. ³⁰ Muga ang Yuda Teguamdi hauxaim ba asu mana Urana haruangoa, ne hatata ang gaxap kubolung usingangama namua na Isreldi

---

✧ **11:27** Aisaya (Aisaia) 59:20-21, 27:9; Yeremaya (Jeremaia) 31:33-34

hauxading ba disu mana haruanganoa. ³¹ Bila balau hatata hauxading ba disu mana haruanganoa bu mana Urana kubolung usingangam taininau axap ba, hatata bagula daxap kubolung usingangam xauna. ³² Urana ta lipu longgalo mana salak yabana mana hauxading ba disu mana haruanganoa, bu sanga ba usinga ding longgalo.

³³ Si! Urana kubolung xai sibundi xaung xabiangang maringinama xaung axadi xabiadi ba subingading te!

Hatumingandi haudi ba lipu tela sanga ba sai xabianga manadi te,
saing daxangandi lipu tela sanga ba suxuya namuxindi te xauna!

³⁴ “Namua na gaxarea xabia Toxoratamona hatuminganoa?

Kimbo gaxarea sina hatumingua na?”✧

³⁵ “Gaxarea sina axamang tela na Urana bu haxuya na?”✧

³⁶ Namua na ing sibuna tongtongia axamandi, saing libudi duwa mana haringinganoa, saing walingading namua bing diti yanoa. Binabu taiti yanoa bungingbunginalo! Maxung sibuna.

12

Tawa Hananianga Walingamdi

¹ Riagu hatuminga haringinam mana, Urana usinga kira sibuna, binabu ngaxusungang

✧ 11:34 Aisaya (Aisaia) 40:13 ✧ 11:35 Yop (Jop) 41:11

haringina bila li: Asina sanggaimdi na bila hananianga walingamdi, duwa maringing sibuna, axa na Urana yaha manadi. Alaba daxanga sibuna mana atuxu oxata sabungama.

² Labu akisinga lipu titiamdi kuboludingau tai, ning ayunga Urana libuang asok lipu haundi bungina xugia kuboluim hatumingama. Baing ina naga, bagula axabia baru kuboluntadi Urana muruna manadi, baru kuboluntadi daxai, baru kuboluntadi sanga mana murunganoa xaung baru kuboluntadi dimaring sibuna.

³ Urana atin dimoti manga saing ngatuxu oxata li, binabu ngabalang taining tainina ba: Nabu mana hatumingama uitiung etua mana yabama, bing xai te. Ulibu bila bau tai. Bungina uhatumiaung bing usuxuya kubolumdi maringina sanga mana hatuminga haringinama Urana sina naung ba. ⁴ Bila li. Ahatumia sangga. Kira taining tainina sangga taininau, ne hataing xumana. Baing hatainadi ba oxatading taininau te. ⁵ Binabu bila balau kira xumana tawa Kristo bakbaginia, ne tasok bila sangga taininau namua na tataga rangua, saing kira taining tainina tataga xauna. ⁶ Mana kubolung atin dimoti makira, Urana sina yahanga xangxana nakira taining tainina. Nabu tela yahanganoa ina xap Urana suxungunoa saing baxanga, bing baxanga ulega hatum haringina ba Urana harua na. ⁷ Nabu yahanganoa mana haulingua, bing hauli. Nabu yahanganoa mana tubatuba, bing tubatuba. ⁸ Nabu yahanganoa mana haringia lipudi hatumingading haringindi, bing haringiadi. Nabu yahanganoa mana sina

haulingua, bing hatuminganoa mesa ba sina. Nabu yahanganoa mana wa lipu yayama, bing ubuna bisa bungina tuxu oxatang yayama ba. Nabu yahanganoa mana usinga lipudi, bing gamona yaha bungina tuxu oxata ba.

Kubolu Murunga Sibunam

⁹ Kubolu murunga sibunama bing xola mana kubolu hatuminga luwam. Baru kuboluntadi didoa bing hauxaim sibuna manadi. Baru kuboluntadi daxai bing atuxudi haringina. ¹⁰ Bing muruim sibuna mang bila awa bakbak taininau. Kubolua hatanga lipu tela yanoa xai mang bing alibu muga mana. ¹¹ Labu ubuim daharinggu tai, ning ahaxi mana atuxu Toxoratamona oxatanao xaung ubuim dibisa. ¹² Bing gamoimdi diyaha bungina ata ragunga mana axa Urana bagula libu mang. Ali haringina bungina axap salaga. Asabu bungingbunginalo. Labu ayunga kubolua bau tai. ¹³ Nabu Urana lipuxing teladi diraxap mana axamang tela, bing ahaulidi. Bungingbunginalo awasa xai mana lobudi.

¹⁴ Axusunga Urana ba sina guxama na lipu gaxarea disina salaga nang. Axusunga ba sina guxama nadi, saing labu axusunga ba sina guxam dianoa nadiu tai. ¹⁵ Nabu lipudi gamod- ingdi diyaha, bing gamoimdi diyaha ranguadi. Nabu lipudi ditang, bing atang ranguadi. ¹⁶ Bing awa gamogamu taininau ranguang. Labu ahasuau tai, ning muruim ba arung rangua lipu yaya teguamdi. Labu ahatumia ba abaxagi mana xabianguau tai.

17 Nabu lipu teladi dilibu kubolu diana mang bing labu ahaxuyau tai. Bing amaxania ba alibu kuboluadi daxai lipu longgalo hatumingadingia.

18 Bunging bungina wa rimaimia, bing asai daxanga ba arung mosiu rangua lipu longgalo.

19 Riagu mana, labu ahaxuya kubolu diana lipudi dilibu manggu tai. Tegu. Asina ganangana bu Urana ating salianoa xapdi, namua na Xuanoa harua ba,

“Kubolu diana haxuyangang oxatanoa bing ngayua,
bagula ngahaxuya kuboluding diandi nadi,”[☆]
Toxoratamona harua bila ba.

20 Labu alibu doa nadiu tai. Tegu. Alibu bila Xuanoa harua ba,

“Nabu bixuama gesagina, bing uhaxang.
Nabu langa ung, bing ulia lang.
Namua na bungina ulibu bila ba, ulibu memeyang sibuna mana kubolunoa.”^{☆*}

21 Labu ayunga kubolu diandi didalianggu tai. Tegu. Adali kubolu diandi mana kubolu xaidi alibudi.

[☆] 12:19 Hanaunaunga (Lo) 32:35   [☆] 12:20 Runginga Xai (Sindaun) 25:21-22   * 12:20 Mana Grik xuana, haruanga ulibu memeyang sibuna mana kubolunoa dibung bila li: bagula ugunng yap nanggixandi etua mana toxonoa. Ne haruanga babuna.

13

Tawa Hawa Mana Lipu Yayamdi

¹ Lipu longgalo bing duwa hawa mana gabman lipuxing yayamdi. Namua na gabman haringing-gang oxatam longgalo dima rangua Urana, saing adi daxap yaya bila ba, Urana mogudi baing.

² Binabu lipu gaxarea duduna mana yanamdi ina duduna mana axa ba Urana ta masok. Baing adi dilibu bila ba bagula daxap suxuyanga mading.

³ Namua na yanamdi dilibu lipu kubolu maringinamdi dimaxuwa te. Tegu. Dilibu lipu kubolu dianamdi dimaxuwa. Ubo ba urung walingamia umaxuwa mana yanamdi te? Bing ulibu kubolu maringindi, baing bagula daharua xai maung.

⁴ Namua na yanama Urana lipuxing oxatama bu hauliung. Ne nabu ulibu kubolu diandi, bing maring ba umaxuwa mana, namua na tuxu waxang sabanga olang te. Urana lipuxing oxatama naga, lipuxing ating salianama mogu ba sina salaga na lipu kubolu dianama.

⁵ Binabu bing awa hawa mana yanamdi bu adali Urana ating salianoa, ne mana namua ba ing ganina te. Awa hawa manadi xauna namua na axunomia ba kubolua ba maring.

⁶ Namua naga agim takis, namua na yanamdi ding Urana lipuxing oxatamdi saing disina haringingadinga na oxata ba xaidap taining tainina.

⁷ Ahamaringia haxuyangaimdi rangua lipu gaxarea haxuyan-gaimdi duwa ranguadi. Takis baruamta daharua ba agimdi bing agimdi. Lipu gaxarea awa hawa manadi bing alungu haruangadinga. Lipu gaxarea daxap yaya, bing asina yaya nadi.

Murura Sibuna Mana Lipudi

⁸ Labu ayunga haxuyangaimdi didali xaid-abidingdiu tai. Ning haxuyanga taininau ing ganina bing ahaxuya bungingbunginalo. Alaba bing muruim sibuna mang. Namua na lipu gaxarea murung sibuna mana riandi, libu Urana hanaunaungang longgalo aningoding walingania masup ba. ⁹ Hanaunaunga harua ba, “Labu uhaxa mauli rangua yaungamdiu tai, labu ung matiu tai, labu uhanaiu tai, labu uxawau tai.”✧ Hanaunaungadi ba xaung baraxing baraxintadi duwa, ding longgalo digugunia ma hawa mana hanaunaunga sabangga li: “Ung murum sibuna mana riam longgalo bila ung murum sibuna maung.”✧ ¹⁰ Lipu gaxarea murung sibuna hanggalangia rianoa te. Binabu kubolu murung sibuna libu hanaunaunga longgalo aningoding.

¹¹ Bing alibu kubolua baguba, namua na axabia hatata bunging baruamta. Xaidapdi disupkuba. Amesa akinu tai, namua na xaidap xabinga muliama ma haxek monga mana xaidaba muga tahatum haringina mana Kristo.

¹² Yambonga bo ba supkuba, xaidap xabinga muliama haxek sibuna ma. Binabu taunia kubolu labianamdi, saing tasau kubolu lulianamdi bila imang haungingamdi. ¹³ Bing tahaxa maringina walingaria bila tahaxa luliania. Labu tanung lang haringina dudura mauiiu tai. Labu tahali maui mana kubolu musunamdi tawa bila komadiu tai. Labu tahaxaxiu tai, taxawau tai.

✧ **13:9** Xapdi Muli (Kisim Bek) 20:13-15,17; Hanaunaunga (Lo) 5:17-19; Hanaunaunga (Lo) 5:21 ✧ **13:9** Lipu Hananiangam Oxatanoa (Wok Pris) 19:18

14 Tegu. Axap Toxoratamona Yesu Kristo asau bila imangimdi bu lipudi dibagu. Labu asina ganangana na hatuminga mugangua bu xap hatumingaimdiu tai.

14

Labu Tasuxuya Lipu Teladi Kuboludingau Tai

¹ Lipu teladi hatumingading haringindi daharing buk te. Bing ayaha ba axap lipua na bila ba. Ne labu ahakhaxi rangua mana kuboludi hatum ba maringindi kimbo diandiu tai.

² Lipu tela hatumingang haringina sangau mana xang anginga longgalo. Ne tela, hatumingang haringina haring buk te, xang asaxa mututungan te.*

³ Lipu gaxarea daxang anginga longgalo, labu ditatua lipua saha mana anginga teladiu tai. Baing lipu gaxarea disaha mana anginga teladi, labu disu haruangua na lipua xangdiu tai. Namua na Urana xap lipua ba xauna. ⁴ Ung ba ung gaxarea usu haruanga na lipu tela lipuxing oxatama? Nabu li xai, kimbo xung mari, bing ing sibung lipuxing haringinoa bagula suxuya. Baing bagula li, namua na Toxoratamona sanga ba libu li xai.

⁵ Lipu teladi dahatum ba xaidap teladi ding xaidap sabungam sabangadi binabu didali xaidap teladi. Ne teladi dahatum ba xaidap longgalo maxang taininau. Lipu taining tainina

---

* **14:2** Pol harua mana mauxangang tela wa liwe mana Kristo Lipuxindi duwa Rom. Teladi sangau mana daxang asaxa mututungana muga teladi dahanania na urana languangamdi, ne teladi tegu. Dahakhaxi liwe mading mana anginga baruamtadi disigixinga Urana maxania.

bing dahau hatumingua ba baru daxanganta maring mading. ⁶ Lipua hatum ba xaidap tela sabanga, libu bila ba bu iti Toxoratamona yanoa. Lipua xang asaxa mututungana, libu bila ba bu iti Toxoratamona yanoa, namua na harua xai sibuna mala rangua Urana. Baing lipua saha mana, libu bila ba bu iti Toxoratamona yanoa saing harua xai sibuna mala rangua Urana. ⁷ Namua na liwe makira tela wa te ba libu ing sibuna yaha, saing tela mati te ba libu ing sibuna yaha. Tegu. ⁸ Nabu tawa, bing tawa ba talibu Toxoratamona yaha, saing nabu tamati, bing tamati ba talibu Toxoratamona yaha. Baing ina naga, nabu tawa kimbo tamati, kira Toxoratamona iniadi. ⁹ Namua na Kristo mati saing mesa muli mana namua naga, bu sok Toxoratamona mana lipu matiandi xaung lipu walingamdi xauna.

¹⁰ Binabu uraxata usu haruangua na riam hatuminga haringinama? Uraxata utatua riam hatuminga haringinama? Uhatum to: Kira longgalo bagula tali haruangua Urana kabukabung suxuyangam maxania. ¹¹ Namua na Xuanoa harua ba,

“Nga Toxoratamona ngawa bungingbunginalo,
ngaharua maxuna ba,
lipu longgalo bagula digung kiding tuxundi
manga,
lipu longgalo suxungudingdi bagula
dibaxanga ba nga Urana!”[☆]

☆ 14:11 Aisaya (Aisaia) 45:23

¹² Binabu bagula kira taining tainina tahaxuya na Urana mana kuboluradi baing.

Labu Talibu Riara Xung Mariu Tai

¹³ Urana bagula suxuya lipu longgalo, binabu tayunga kubolua tasu haruanga liwe makira. Ning tahau hatumingua ba talibu riara hatuminga haringinamdi ditatuaki, xungdi mari hatumingading haringinia te. ¹⁴ Ngataga rangua Toxoratamona Yesu binabu hatumingagua haring sibuna ba anginga tela musuna Urana maxania te. Ne nabu lipu tela hatum haringina ba anginga tela musuna Urana maxania, bing lipua ba maxania anginga ba musuna. ¹⁵ Nabu riana gamonoa mauxana mana anginga oxong, bing kuboluma su mana kubolua murum sibun te. Labu uyunga anginga oxong ba hanggalangia riana hatuminganoau tai. Kristo mati mana riamga ba baing. ¹⁶ Baing baraxing baraxinta uhatum ba daxai, labu uyunga lipu teladi daharua ba didoau tai. ¹⁷ Namua na Urana Yonggaxing namuxinoa bing anginga xaung lang te, ning namuxinoa bing kubolu maringina, gamogamu mosiu xaung gamogamu yahangam. Axadi ba dima rangua Aningonoa. ¹⁸ Baing lipu gaxarea dituxu Kristo oxatanoa xaung kuboluadi ba, dilibu Urana yaha, saing lipudi bagula dahatum xai mana lipuadi ba xauna.

¹⁹ Baing ina naga, bing tahaxi mana talibu kuboluadi dilibu gamogamu mosiu wa liwe makira, xaung kuboluadi daharingia hatumin-gara haringindi. ²⁰ Labu uhanggalangia Urana oxatanoa mana namua uhaxi mana anginga

telau tai. Maxuna, anginga longgalo disigixinga Urana maxania, ning doa nabu lipu tela libu rianoa xung mari mana angingua xang. ²¹ Xai sibuna ubiliung mana oxong asaxa mututungana kimbo unung wain kimbo ulibu axamang tela, nabu hauli riama ba xung mari te.

²² Mana hatumingam haringina, baru daxanganta ubo ba usu mana, bing axadi ba duwa liwe maung Urana tang. Lipu gaxarea hatum ba kubolundi dimaring, saing kuboluadi ba disu hatuminganoa te, bing lipua ba wa xai. ²³ Ning lipu gaxarea hatumingang luwa mana baraxinta xang ba, bing Urana harua ba libu kubolu diana namua na xanginganoa ma rangua hatumingang haringin te. Namua na kubolu baraxing baraxintadi dima rangua hatuminga haringin te bing kubolu diandi.

15

Tanaxu Mana Yesu King Babundi

¹ Kira lipuadi hatumingara haringindi daharing ba, ne riara teladi hatumingading haringindi daharing te bila ba, bing taxoxi mauxangadinga taragu mosiu manadi. Labu talibu kira tayaha ing ganinau tai. ² Bing kira taining tainina talibu kuboluadi dilibu riara hatuminga haringinama yaha xaung dahauli. Talibu bila ba bu taharingia. ³ Namua na Kristo xauna libu ing sibuna yaha te, ning kubolunoa bila haruangua wa Urana Xuania ba, “Harungiangadi daharungiaung manadi, dima manga xauna.”✧

✧ 15:3 Olaidi (Buk Song) 69:9

⁴ Ngaharua bila ba namua na haruanga long-galo dibung waleu Urana Xuania, dibungdi bu haruangadi ba ditubatuba kira. Dibungdi bu Urana Xuanoa hauli kira ba tali haringina xaung haringia kira, bu bagula tata ragunga mana axadi waleu Urana hau haruangua manadi ba.

⁵ Urana naga libu kira tali haringina xaung haringia kira. Ngaxusunga ba hauliang ba gamoimdi hatumingaimdi duwa taininau liwe mang, asu mana Kristo Yesu king babundi bila ba, ⁶ bu ang hatumingaim taininau xaung suxunguim taininau aiti Urana yanoa, ina Toxoratamona Yesu Kristo kiria Tibuna.

⁷ Binabu axapkang Kristo lipuxindi taining tainina bila Kristo xapkang, bu Urana xap yaya sabanga. ⁸ Ahatum to. Kristo sok lipu oxatama, ma tuxu oxatanoa rangua Yudadi bu hatanga Urana lipu haruanga maxunama, bu hatanga haruangadi waleu hau rangua mugangadingdi ba aningoding. ⁹ Baing xauna, ma bu Yuda Teguamdi diti Urana yanoa mana kubolung usingangama. Bila dibung Xaitamoxi Debit haruanganoa Urana Xuania ba,

“Binabu bagula ngaiti yama liwe mana Yuda Teguamdi,
bagula ngawaya olaiyadi diti yama.”✧

¹⁰ Xauna Moses bung Urana Xuania ba,

✧ 15:9 2 Samwel (2 Samuel) 22:50; Olaidi (Buk Song) 18:49

“Ang Yuda Tegum mana, gamoimdi diyaha rangua Urana lipuxindi.”✠

11 Xauna Debit bung Xuania ba,

“Ang Yuda Tegum mana, aiti Toxoratomona yanoa,
saing ang longgalo awaya olaiyadi diti yanoa.”✠

12 Baing xauna, Aisaya bung Urana Xuania ba,

“Yesi Bakbaging Muxumuxunoa bagula sok,*
bagula sok bu wa xaitamoxi etua mana Yuda Tegumdi,
bagula Yuda Tegumdi dita ragunga mana lipua
ba libu haruangoa hau ba.”✠

13 Urana naga hauli lipudi ba dita ragunga mana daxap axadi hau haruangua manadi ba. Ngaxusunga ba libuang abaxagi mana gamoimdi diyaha xaung gamoimdi duwa mosiu, awa bila ba bungina ahatum haringina mana, bu kubolua ata ragunga mana ba bagula baxagi mang laing matuxuyana, namua na Urana Aningonoa haringiang sibuna.

✠ **15:10** Hanaunaunga (Lo) 32:43   ✠ **15:11** Olaidi (Buk Song) 117:1   * **15:12** Yesi Xaitamoxi Debit tibuna. Ubagu naxuyangoa mana 1 Samwel (1 Samuel) 16. Haruanga babuna baguli harua ba Yesi bakbaging tela bagula ma kimuya mana bungina Yesi saing wa xaitamoxi. Lipua ba Yesu naga.   ✠ **15:12** Aisaya (Aisaia) 11:10

Pol Lipu Baxangangama Ila Rangua Yuda Teguamdi

¹⁴ Riagu hatuminga haringinam mana, nga ba hatumingagua haring ba abaxagi mana kubolu xaiyua xaung xabiangua, xaung sanga ba atubatubang. ¹⁵ Ning, haruanga teladi ngabungdi mala nang ba daharing monga bu ahatumiadi muli. Ngalibu bila ba namua na mana Urana kubolunoa atin dimoti manga, ¹⁶ ngawa Kristo Yesu lipuxing oxatanama ranguang Yuda Teguamdi. Ngatuxu oxata ba bila lipu hananiangama bungina ngabaxanga Urana uleging xaiyua, bu ang Yuda Teguamdi sanga ba asok bila hananiangua sanga mana Urana murunganoa, lipudi Urana libudi iniadi sibuna mana Aningonoa oxatanoa.

¹⁷ Binabu, mana namua ngataga rangua Kristo Yesu, ngayaha sibuna mana oxata li ngatuxu mana Urana. ¹⁸ Baing bagula ngaharua mana axamang tela te. Bagula ngaharua mana oxatua Kristo libu rimagia ba ing ganina, oxata ba xai Yuda Teguamdi dima disu mana Urana haru-anganoa bungina dibagu dilungu axadi ngalibudi ngabaxangadi. ¹⁹ Dibagu axamang haring-ing xangxana Urana Aningonoa libu rimagia mana haringinganoa. Bila balau ngabaxanga ulek xaiyua mana Kristo long longgalo, ungguti liwe mana Yerusalem ila ila laing probinsia Ilirikum. ²⁰ Baing bungina ngahaxa mauli, bungingbunginalo ngahaxi mana ngabaxanga ulek xaiyua mana longgadi dilungu Kristo naxuyanganoa teguyu, nam ngatongtongia numua

etua mana tuxandi lipu tela rangdi muga ba.†
 21 Ne ngabo ba ngatuxu oxatua bila Urana
 Xuanoa harua ba,

“Adi lipudi dibaxanga nadi teguyu, bagula
 dibagu,
 saing adi dilungu naxuyanganoa teguyu,
 bagula daxabia rangrang.”☆

Pol Hatum Mana Haxanganoa

22 Namua naga ngama ranguang te. Bunging
 xumana oxata ba soxauti nga. 23 Ne hatata titi
 longga la li disup mana ngatuxu oxatua manadi.
 Baing xauna, niani xumana murugu ba ngama
 ranguang, 24 binabu bungina ngala probinsia
 duwa numanuma Spen, ngata maxagudi ba
 ngama ngabaguang to. Bagula ngayaha ba lobu
 ranguang monga to. Sup, baing murugu mana
 ahaul i nga mana haxangagua ila Spen. 25 Ning
 hatata ngahaing mala Yerusalemguba bu ngaxap
 haulingua mala rangua Urana lipuxindi duwa
 la ba. 26 Namua na lipu hatuminga haringi-
 namdi duwa probinsia luwa Masedonia xaung
 Akaya diyaha ba disina haulinga sianggam bu
 hauli lipu haxugindi duwa liwe mana Urana
 lipuxindi Yerusalem. 27 Diyaha ba dilibu bila
 ba, saing maxuna ding haxuyangading rangua
 Yerusalem di. Namua na bungina Yuda Teguamdi
 daxap ulek xaiyua rangua Yudadi, daxap sinaga

---

† 15:20 Haruanga babuna li namua bing Pol hauxana mana ila
 mana long tela lipu tela baxanga ulek xaiya masup, bila lipu tela
 rang numa tuxandi masup. Bo ba ila mana long tela lipu tela
 baxanga teguyu, bila long haxugina. ☆ 15:21 Aisaya (Aisaia)
 52:15

mana Urana kubolong xaiyua, binabu maring ba dahaxuya sinaga mana xalingidingdi na Yudadi. ²⁸ Binabu ngabo ba ngasahi oxata ba to. Ngata siangga ba rimadingia laing sup, baing bagula ngama lobu ranguang bungina ngala Spen. ²⁹ Baing ngaxabia ba bungina ngasok ranguang, Kristo bagula libu xai sibuna mang rimagia baing.

³⁰ Riagu hatuminga haringinam mana, kira tataga rangua Toxoratamona kiria Yesu Kristo, saing Urana Aningonoa libu kira murura sibuna makira. Binabu ngaxusungang haringina bila li: Agabu nga ba tasabu haringina na Urana ba hauli nga. ³¹ Asabu ba Urana bagula xap nga muli sangua Yuda hatumingading haringing teguamdi duwa Yudia rimadingia ba. Asabu xauna ba haulingua ngaxap mala rangua Urana lipuxindi duwa Yerusalem bagula xai sibuna maxadingia. ³² Asabu mana axadi ba bu nabu Urana muruna mana, bing bagula ngama ranguang xaung gamogua yaha, xaung bagula sanggagua aningogua tang daxap haringina muli bungina ngawa ranguang. ³³ Ngasabu ba Urana, lipua libu kira gamoradi duwa mosiu, bagula wa ranguang longgalo. Maxung sibuna!

16

Pol Harua Xaidap Xai Na Riandi

¹ Ngabaxanga rangrang riara hatuminga haringinama Pibi nang. Haing xaiyua, sabunga lipuxing haulingam tela mana sabungua wa long sabangga Senkria. ² Ngaxusungang ba axap

namua na taga rangua Toxoratamona. Axap xaung kubolua sanga mana Urana lipuxindi, saing ngaxusunga ba ahauli mana axadi raxap manadi, namua na hauli lipu xumana, saing hauli nga xauna.

- 3 Aharua xaidap xai yagia na Prisila ayuana Akwila tang, riagu oxatamdi mana Kristo Yesu oxatanoa. ⁴ Heku tang walingadingdi disup, tang dimaxuwa te ba dahauli nga. Baing nga ganigu ngaharua xai sibuna na dingtang te. Tegu. Yuda Tegumdi sabungadingdi xauna daharua xai sibuna nadi.
- 5 Baing xauna, aharua xaidap xai yagia na lipu sabungamdi digugunia tang numadingia. Aharua xaidap xai yagia na Epainetas lipua murugu sibuna mana. Lipu mugamugangama hatum haringina mana Kristo mana probinsia Esia.
- 6 Aharua xaidap xai yagia na haingga Maria waxata haringina bu hauliang.
- 7 Aharua xaidap xai yagia na riagu Yudadi Andronikas Yunias tang, waleu duwa salak yabania rangua nga. Dingtang ramramo sabanga liwe mana aposeldi, saing tang disok Kristo lipuxindi muga manga.
- 8 Aharua xaidap xai yagia na riagu Ampliata, murugu sibuna mana Toxoratamona yania.
- 9 Aharua xaidap xai yagia na Urbanas lipua tuxu Kristo oxatanoa rangua kira, xaung na riagu Sitakis murugu sibuna mana.
- 10 Aharua xaidap xai yagia na Apeles, lipua Kristo yaha mana namua na li haringina

maluxu'm mauxangandi.

Aharua xaidap xai yagia na lipuadi duwa Aristobulas numania.

11 Aharua xaidap xai yagia na riagu Yuda Herodion.

Aharua xaidap xai yagia na lipuadi ditaga rangua Toxoratamona duwa Narsisas numania.

12 Aharua xaidap xai yagia na haing luwadi Tiripina Tiriposa tang, tang duwaxata haringina dituxu Toxoratamona oxatanoa.

Aharua xaidap xai yagia na haingga Persis, riagu murugu sibuna mana. Waxata haringing sibuna tuxu Toxoratamona oxatanoa xauna.

13 Aharua xaidap xai yagia na Rupas, lipua Toxoratamona mogu ba. Aharua taininau na bauna, libu xai manga bila nga garanoa.

14 Aharua xaidap xai yagia na Asinkritas, Pilegon, Hermis, Patrobas, Hermas, xaung na lipu hatuminga haringinamdi digugunia ranguadi.

15 Aharua xaidap xai yagia na Pilologas xaung haingga Yulia, xaung na Nereas hamunganoa tang, xaung na Olimpapas, xaung na Urana lipuxindi digugunia ranguadi.

16 Atuxu rimaimdi* bila Urana lipuxindi dilibu. Lipu sabungam longgalo ditaga rangua Kristo titia li daharua xaidap xai nang.

17 Riagu hatuminga haringinam mana,

---

* **16:16** Grik xuana—alibuang. Ding kuboludinga bu dahatanga muruding manadi. Ne kubolura xan tela, binabu tabung ba Atuxu rimaimdi.

ngaxusungang haringina ba amaxania mana lipuadi ba dilibuang asasaxaki xaung disoxauti Kristo daxanganoa mana kubolua duxukxugia tubatubaikka axap ba. Awa halianga mana lipuadi ba! ¹⁸ Namua na lipuadi na bila ba dituxu Toxoratamona kiria Kristo oxatanoa te! Tegu. Dituxu sanggading murungading oxatading ing ganina! Baing mana manadingdi dimaxaya xaung haruangadingdi orading, dituxu murak mana lipu hatuminga raxabianamdi. ¹⁹ Ne naxuyangua mana kuboluim Toxoratamona haruangang lungunganama sup mala rangua lipu longgalo, binabu ngayaha sibuna mang. Ne ngabo ba xabiangaima maring mana alibu kubolu xaiyua, xaung ngabo ba walingaimdi daxaningxaning xaung kubolu diana te. ²⁰ Urana libu kira gamoradi duwa mosiu ba, haxek sibuna bagula libuang aruhauti Satan kimia. Ngasabu ba Toxoratamona kiria Yesu atin dimoti mang.

²¹ Timoti, riagu oxatama, harua xaidap xai nang. Bila balau riagu Yudadi Lusias, Yeson, Sosipater tung daharua taininau.

²² Nga Tertias, ngabung Pol haruangana li, ngaharua xaidap xai nang. Ngataga rangua Toxoratamona ranguang.

²³⁻²⁴ Gayas, lipua xaxa numanoa nanga Pol gabu lipu sabungam longgalo duwa titia li, ina harua xaidap xai nang.

Erastas, long sabangga li lipuxiding siang wasanganama, harua xaidap xai nang. Riagu hatuminga haringinam Kwartas xauna harua

xaidap xai nang.†

²⁵ Taiti Urana yanoa. Sanga ba libu ali haringina hatumingaim haringinia, bila ulek xaiyua mana Yesu Kristo ngabaxanga harua ba. Mugamugau ma ulek xaiya li wa hisangia, ²⁶ ne hatata Urana hatanga masok. Bila lipuxing suxunguxunguamdi dibung waleu, xaung bila Urana walingang subingang teguam tabina, ulek xaiya li sok sabasabia rangua numanuma longgalo bu dahatum haringina xaung disu mana haru-anganoa. ²⁷ Urana ing ganina hatuminganoa maxaya sibuna. Mana Yesu Kristo yanoa bing taiti Urana yanoa bungingbunginalo. Maxung sibuna!

---

† **16:23-24** Buninga teladi daharua ba ...nang. 24 Ngasabu ba Toxoratamona kiria Yesu Kristo kubolung atin dimoti wa ranguang. Maxung sibuna.

Urana Xuana
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Mato Language of Papua New
Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Oldpela Testamen
long tokples Mato long Niugini

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mato

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-05-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 20 May 2023 from source files dated 20 May 2023

55f62369-23de-5cfa-956d-f88a05cead65